

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**CESTY ZA POZNÁNÍM V DOBĚ ČESKÉHO
HUMANISMU**

Vedoucí práce: PhDr. Věra Pospíšilová

Autor práce: Jitka Anderlová

Studijní obor: Bohemistika

Ročník: 3

2009

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

České Budějovice, 30.dubna 2009

.....

Děkuji vedoucí práce PhDr. Věře Pospíšilové za cenné rady, připomínky, trpělivost a čas, který mi věnovala.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá čtyřmi cestopisnými díly z období českého humanismu. Díla byla vybrána na základě jejich literární kvality, která je hodnocena v publikacích zabývajících se starší českou literaturou a kterou v této práci taktéž posoudíme. Dalším aspektem jejich výběru byly lokality, do nichž se autoři vydali.

Analyzovanými díly jsou *Deník o jízdě a putování pana Lva z Rožmitálu a z Blatné z Čech až na konec světa* od Václava Šaška z Bírkova, *Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny* od Oldřicha Prefáta, *Cesta Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdržic a na Pecce* od Kryštofa Haranta a *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic* od Václava Vratislava z Mitrovic.

Cestopis Václav Šaška byl vybrán kvůli množství evropských měst, jež navštívil, a také kvůli době jeho vzniku. Díla Kryštofa Haranta a Oldřicha Prefáta jsme zvolili kvůli shodnému výběru cílové lokality a jejich možné komparaci s tím, že Harantovu *Cestu* uvádíme jako první díky obsáhlejším popisům a prodloužené trase putování.

Cestopis Václava Vratislava z Mitrovic byl zařazen kvůli rozdílnému cíli cesty a také kvůli odlišné stylistické výstavbě díla.

Nejprve si vymežíme pojem cestopis a uvedeme jeho vývoj, stručně se seznámíme s autory vybraných cestopisů, a poté se již věnujeme jejich dílům. Zmapujeme vykonané cesty, přiblížíme si lokality, jež autoři navštívili, poznáme tehdejší zvyky, tradice a obyvatelé daných zemí a vše zasadíme do historického kontextu.

Cílem práce není stanovit nejhodnotnější cestopis, ale vytyčit specifika každého jednotlivého díla a zjistit, v čem se shodují a v čem se naopak liší.

ANNOTATION

This work is concerned with four parts of travel volumes from Czech humanism. These volumes were chosen on the base of their quality and because of their localities too. They are selected by authors. The works which are analysed are *Deník o jízdě a putování pana Lva z Rožmitálu a z Blatné z Čech až na konec světa* by Václav Šašek from Břík, *Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny* by Oldřich Prefát, *Cesta Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdrůžic a na Pecce* by Kryštof Harant and *Přihody Václava Vratislava z Mitrovic* by Václav Vratislav from Mitrovic. The travel book of Václav Šašek was chosen because of number European cities he visited and also because of time its originate. We chosen the works of Kryštof Harant and Oldřich Prefát because of the same choice of aimed locality and their possibility to compare with the fact that Harant's *Cesta* was introduced as the first thanks to the broadest descriptions and longer way of travelling. The travel book of Václav Vratislav from Mitrovic was categorized due to different aim of the way and also because of different stylistics.

At first we will define the term a travel book and bring in its evolution, we are going to introduce the authors of chosen magazines briefly and then we will pay attention to their works. We will map their achieved ways, we will get closer to localities, which were visited by authors, we will learn about former customs, traditions and inhabitants from those countries and everything we will get into the historical context.

The aim of my work isn't to determine the worthiest travel book, but mark out the specifics of the each work and find out on the one hand what are the differences and on the other hand the correspondence among themselves.

OBSAH

Úvod	s. 8
1 Vymezení pojmu cestopis	s. 10
2 Václav Šašek z Bířkova	s. 12
2.1 Deník o jízdě a putování pana Lva z Rožmitálu a z Blatné z Čech až na konec světa	s. 13
2.1.1 Úvod do historických souvislostí	s. 13
2.1.2 Čechy a Německo	s. 14
2.1.3 Burgundsko	s. 14
2.1.4 Anglie	s. 16
2.1.5 Francie	s. 17
2.1.6 Kastilie	s. 18
2.1.7 Compostela a konec světa	s. 20
2.1.8 Návrat do Kastilie	s. 21
2.1.9 Aragonie a Katalonie	s. 22
2.1.10 Jižní Francie	s. 23
2.1.11 Horní Itálie	s. 23
3 Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic	s. 25
3.1 Putování aneb Cesta Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdružic a na Pecce...	s. 26
3.1.1 Úvod	s. 26
3.1.2 Z Čech do přístavu Jaffa	s. 27
3.1.3 Svatá země	s. 29
3.1.4 Ze Svaté země přes Egypt do Čech	s. 31
4 Oldřich Prefát z Vlkanova	s. 35
4.1 Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny...	s. 36
4.1.1 Úvod	s. 36
4.1.2 Z Čech do přístavu Jaffa	s. 36
4.1.3 Svatá země	s. 38
4.1.4 Ze Svaté země do Čech	s. 41
5 Václav Vratislav z Mitrovic	s. 43
5.1 Příhody Václava Vratislava z Mitrovic...	s. 44

5.1.1 Úvod	s. 44
5.1.2 Z Vídně do Konstantinopole	s. 44
5.1.3 Konstantinopol	s. 46
5.1.4 Turecké zajetí	s. 48
5.1.5 Z Konstantinopole do Prahy	s. 52
Závěr	s. 54
Seznam použité literatury	s. 58
Seznam příloh	s. 61

ÚVOD

První cestopisná díla byla napsána již ve starověku a od té doby se kontinuita jejich tvorby nepřerušila. Ve středověku a na počátku novověku, tedy v době, na níž se v této práci zaměřujeme, byl cestopis velmi oblíbeným literárním žánrem a nejinak je tomu i dnes, ačkoli v jeho stylistické i tematické výstavbě došlo k mnoha změnám.

Cílem této práce není vyjmenovat seznam autorů, kteří takovéto cesty podnikli, ale zaměříme se na nejvýznamnější z nich, jenž své zážitky zaznamenali písemnou formou a zanechali tak v literární historii nesmazatelnou stopu. Čeští středověcí autoři cestopisů jsou nyní široké veřejnosti známi většinou pouze jménem, nemnoho lidí si je vědomo, kudy vedla jejich pouť, natož aby si její záznam přečetlo.

V této práci si nejprve stručně vymezíme literární pojem cestopis a jeho vývoj, představíme si autory nejvýznamnějších cestopisů 15. a 16. století, a poté se již zaměříme na samotná díla. Během těchto cest za poznáním se i my seznámíme s místy, jimiž putování vedlo, a pokud to bude možné a dostupnost informací nám to povolí, porovnáme, jak se místo změnilo od tehdejší doby do současnosti. Zajímavé pro nás budou i zvyky obyvatel daných zemí, viděné očima středověkého/novověkého cestovatele, příslušníka katolické církve.

Práce je zaměřena na čtyři díla; 15. století zde zastupuje cestopis Václava Šaška z Bírkova *Deník o jízdě a putování pana Lva z Rožmitálu a z Blatné z Čech až na konec světa*, 16. století reprezentují Oldřich Prefát z Vlkanova se svým dílem *Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny*, Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic s cestopisem *Cesta Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdruzic a na Pecce* a posledním uvedeným autorem je Václav Vratislav z Mitrovic, který zaznamenal své otřesné zkušenosti z cest v díle *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*.

V 15. století bylo zvykem vykonávat cesty spíše po Evropě, a tak s Václavem Šaškem navštívíme většinu evropských dvorů. V 16. století se již cestovatelé zaměřovali na východní oblasti, zejména pouť do Svaté země byla v té době společensky vysoce ceněnou záležitostí. Podnikaly se tzv. kavalírské cesty neboli výpravy bohatých šlechtických synů s doprovodem za poznáním cizí země, jejího života, kultury, umění, chápané jako příprava na politickou kariéru, ale též jako projev jisté majetkové a společenské úrovně. Takové cesty se zúčastnil i jeden z námi uvedených autorů, Oldřich Prefát z Vlkanova, jemuž k cestě dopomohly finance od otce – bohatého kupce. Oproti tomu další autor v této práci analyzovaný, Kryštof Harant

z Polžic a Bezručic, se vypravil na cestu do Svaté země na vlastní náklady a za značně zhoršených podmínek pouze se svým přítelem a jedním sluhou. Poslední autor, Václav V. z Mitrovic, byl nejmladším členem početného poselstva, které nás zavede do samého jádra Osmanské říše.

Smyslem této práce je jejich cesty zmapovat, přiblížit uvedené lokality a zasadit je do historického kontextu.

1 VYMEZENÍ POJMU CESTOPIS

Dle literární teorie je cestopis žánrovou formou stojící na pomezí umělecké, publicistické či dokumentární literatury. Jeho tématem jsou cesty autora do cizích zemí, v nichž líčí své subjektivní zkušenosti z dané lokality, příhody a postřehy. Své poznatky autor opírá o zvláštnosti geografické, národopisné, kulturní, sociální, historické aj.¹

Počátky cestopisu spadají již do období starověku; důkazem je např. mezopotámský epos o Gilgamešovi a starořecké Ilias a Odyssea. Už tehdy se cestopisy dělily na dvě rozdílné skupiny. Na jedné straně stála tendence tíhnout k fakticitě a podání realistického obrazu, na straně druhé tendence k částečné nebo úplné fikci s cílem upoutat čtenáře a poskytnout mu přitažlivé vyprávění. Od poloviny 15. století se u nás rozšířil typ realistického cestopisu, díla založená na fikci nenalezla v české cestopisné tradici své uplatnění.²

V 17. a 18. století vzniklo v našich zemích mnoho cestopisných děl napsaných zejména v souvislosti s misijními úlohami jezuitů, františkánů, a dominikánů. Od druhé poloviny 18. století vzniká ve všech literaturách typ uměleckého cestopisu jako intelektuální reflexe společenských a kulturních poměrů navštívených zemí. Rozvoj intelektuálně pojatého cestopisu přiklonil žánr blíže k publicistice.³

Českou tradici cestopisu předznamenala dvě v Evropě známá díla, která se u nás překládala už od 14. století. Byly jimi *Milion* Marka Pola a *cestopis tzv. Mandevilla*. První z nich dal základ pozdější cestopisné literatuře faktu, druhý byl spíše fantastickým dílem, ačkoli v době jejich vzniku si lidé mysleli opak.⁴

Vlastní české cestopisy byly sepsány až na počátku 15. století panošem Jaroslavem a Václavem Šaškem z Bírкова. Nabízí se otázka, proč vznikla první díla tohoto žánru s takovým časovým odstupem od děl zahraničních, když čeští cestovatelé realizovali své poutě po Evropě a Asii už několik staletí. Jisté vysvětlení nabízí Zdeňka Tichá (1986; s.11), když připisuje opožděnost postoji středověkého člověka k reálnému světu a jeho poznávání. Sepsání takového díla vyžadovalo širokou škálu poznatků o pozemském světě a objektivitu v jeho pozorování a zaznamenávání. To si odporovalo se středověkou nedůvěrou k vědeckým postojům a novým informacím. Možnost sepsat

¹ *Slovník literární teorie*, s. 54.

² PAVERA, L.; VŠETIČKA, F. *Lexikon literárních pojmů*, s. 59.

³ Tamtéž, s. 59

⁴ TICHÁ, Z. *Jak staří Čechové poznávali svět: Výbor ze starších českých cestopisů 14.-17. století*.

cestopis v dnes přijímaném pojetí se tedy naskytl až s příchodem humanismu do českých zemí.

Dalším vysvětlením, které Tichá nabízí, je možnost, že se některá raná díla nedochovala. Tato hypotéza se však zakládá na pouhé domněnce bez jakékoli podpory v literárních análech, tudíž se jeví jako méně hodnověrná.

Již zmíněný nástup humanismu radikálně proměnil život společnosti a taktéž i literární tvorbu. Humanismus vzniknul ve 14. století v Itálii a rychle se rozšířil i do ostatních evropských zemí. U nás se však mohl rozvíjet až po ukončení husitských válek, tedy v době Jiřího z Poděbrad. Cílem tohoto směru bylo přeměnit jediný zájem středověkého člověka, zájem o poznávání Boha a Písma, v zájem o člověka. Humanisté se pokoušeli spojit pasivní víru s aktivní rozumovou činností člověka, kladli důraz na jedince a jeho samostatné myšlení.⁵

Čeští humanisté přinášeli tedy do naší literatury nové myšlenky a nová témata. Začala se překládat díla cizích renesančních autorů, jako byl Petrarca, Erasmus Rotterdamský aj. Zároveň se nespokojili s pouhým přejímáním humanismu, snažili se jeho podněty sladit s potřebami národa a také užívali při své tvorbě českého jazyka, což umožnilo rozšíření děl v širší veřejnosti.

Významnými českými představiteli tohoto směru byli Viktorin Kornel ze Všehrd, Řehoř Hrubý z Jelení, Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic, Hynek z Poděbrad (syn Jiřího z Poděbrad) a Mikuláš Konáč z Hodiškova.

Dnešní cestopisy již mají jiný charakter. Informace o všech zemích světa jsou běžně dostupné prostřednictvím médií, zejména internetu, proto už cestopisná díla nezbudí u čtenářů zvědavost do takové míry, jako tomu bylo kdysi. Autor dnes musí text obohacovat zajímavými příběhy a především fotografiemi. Přesto jsou cestopisy literárním žánrem, který bude mít ve společnosti vždy své místo.

⁵ HRABÁK, J., JEŘÁBEK, D., TICHÁ, Z. *Průvodce po dějinách české literatury*, s. 97.

2 VÁCLAV ŠAŠEK Z BÍŘKOVA

O Václavu Šaškovi se nedochovaly téměř žádné informace. Vše, co se o něm podařilo vypátrat, vychází z tohoto cestopisu. I ten byl, jak bylo v té době zvykem, vydán anonymně, připsán Šaškovi byl až díky mnohaletému bádání literárních historiků.

Znám je jeho společenský stav; byl zemanem z Plzeňska, později povýšeným rytířského stavu. Přiřazení k venkovské šlechtě napomáhá i autorův zájem o zemědělské hospodaření, lov a šlechtické zábavy.

Z díla je patrné, že se Šaškovi nedostalo dostatečného vzdělání, ačkoli projevil znalost nejen německého a latinského jazyka, ale i starších rytířských skladeb.

V letech 1465-1467 se účastnil poselstva vyslaného králem Jiřím z Poděbrad a vedeného královým švagrem Jaroslavem Lvem z Rožmitálu. Účelem této cesty bylo přimět ostatní evropské panovníky k vytvoření katolické unie, která by společnými kroky bránila průniku Osmanů na křesťanské území a zároveň spolupracovala na prosperitě a vzájemné sounáležitosti členských zemí. Šašek patrně vlastnímu smyslu cesty neporozuměl, považoval výpravu za rytířské putování Evropou za získáním cti a slávy.

Nejspíše na přelomu 60. a 70. let 15. století sepsal Šašek svůj *Deník*, jehož vlastní český text se nezachoval. Známý je až jeho latinský přepis, pořizovaný roku 1577 vzdělaným moravským humanistou a později olomouckým biskupem Stanislavem Pavlovským. Proto je autenticita textu diskutabilní.⁶

⁶ KOLÁR, J. Václav Šašek z Bířkova a jeho Deník. In ŠAŠEK Z BÍŘKOVA, V. *Deník o jízdě a putování...*

2.1 DENÍK O JÍZDĚ A PUTOVÁNÍ PANA LVA Z ROŽMITÁLU A Z BLATNÉ Z ČECH AŽ NA KONEC SVĚTA

2.1.1 Úvod do historických souvislostí

Roku 1465 se vydala družina čtyřiceti šlechticů, včetně Václava Šaška z Bířkova, na cestu po evropských zemích. Cílem bylo přimět panovníky, aby se sjednotili v Katolickou unii (někdy též s nadsázkou přirovnávána k dnešní Evropské unii) a v ní se snažili vzájemně si vypomáhat k prosperitě a zachování míru. Také mělo očistit jméno Jiřího z Poděbrad v očích Evropy poté, co byl nařčen papežem z kacířství a exkomunikován z církve.

Jiří z Poděbrad vytvořil důmyslný plán na fungování celku s tím, že v čele představenstva by měl stát francouzský král Ludvík XI. To byl jeden z prvních důvodů, který odsoudil unii k neúspěchu. Německý král a římský císař Fridrich III. by nikdy nepřenechal privilegia, která měl on jakožto nejvyšší evropský panovník, francouzskému králi. Francie byla navíc oslabena tzv. stoletou válkou s Anglií, tudíž by ani neměla prostředky vést ostatní evropské země. V Anglii, Kastilii a Aragonii probíhaly občanské války a ani v Portugalsku nebyla situace pro změny příznivá, neboť upřelo svůj hlavní záměr na získávání zámořských kolonií.

Průběh mise Jaroslava Lva z Rožmitálu tak na první pohled působí jako cesta za poznáním cizích zemí naplněná účastí na rytířských turnajích, lovech a hostinách, která se ani zdaleka nepřiblížila proklamovanému cíli. Ve skutečnosti znamenala ale pronikavý diplomatický úspěch, na který se už od počátku možná soustředila více, než na vytvoření evropské konfederace. Češi se prezentovali jako představitelé civilizovaného národa, který má stejnou kulturu a vychování jako ostatní katolická Evropa. Výprava se totiž uskutečnila půl století po začátku husitských válek, v nichž byly Čechy ovládány polními vojsky, která díky svým výpadům do okolních zemí nezadržitelně degradovala postavení této země na úroveň primitivních národů. Díky cestě Lva z Rožmitálu se prestiž Českého království opět pozvedla.⁷

7

http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/ministr/ministri_a_ministerstvo_v_historii/jaroslav_lev_z_rozmitalu.html

2.1.2 Čechy a Německo

První kroky výpravy vedly do Norimberku, kde se jim naskytla možnost zhlédnout mnoho relikvií. Jejich autenticita však nepůsobila důvěryhodně ani na samotného Šaška.

Pokračovali přes další německá města. Nejprve do Heidelberku, v němž byla tehdy jen několik desetiletí stará Univerzita Ruprechta-Karla⁸, fungující dodnes. Šašek se o ní však nezmiňuje, zajímají jej zde pouze potencionální rytířské hry. Dalšími navštívenými městy byly Frankfurt nad Mohanem, Mohuč, Bonn, až doputovali do Kolína nad Rýnem.

Zde se poselstvo zdrželo poněkud déle; prohlíželi si místní nastřádané relikvie, účastnili si rytířských klání a následně okázalé hostiny. Šašek uvádí, že v Kolíně byla tehdy pohřbena svatá Helena, což však není pravděpodobné. Svatá Helena (viz kap. 4.1.3 Svatá země, s. 39) byla pochována svým synem Konstantinem Velikým v jeho mauzoleu v Cařihradě. Lze však připustit hypotézu, že se v kolínském kostele nacházely části ostatků svaté Heleny. Její tělo bylo po uložení v mauzoleu po částech odváženo do kostelů po celém křesťanském světě.

2.1.3 Burgundsko

Po překročení burgundských hranic zavítalo poselstvo do města Brusel. Hned druhý den byli zavedeni na místní náměstí, kde se nacházela nově postavená radnice v gotickém stylu. Součástí radnice byla i 96m vysoká věž, z níž Šašek přehlédl celý Brusel. Radnice je dodnes dominantou celého města. Náměstí, na němž je postavena, se nazývá Grand-Place a jeho půvabnost byla velebena například spisovatelem Victorem Hugem.⁹

V Bruselu se Lev z Rožmitálu setkal s burgundským vévodou Filipem a jeho synem Karlem, hrabětem charolaiským. Uspořádali společně rytířské hry, na nichž Burgundští představili Čechům svůj styl zápolení a naopak. Pro tamější verzi je důležité zlomit v kolbišti co největší počet tenkých dřevců, které soupeř drží v ruce. Oba jezdcí jsou navíc od sebe odděleni přehrazením. V českém stylu je cílem srazit dřevcem protivníka z koně. Dřevce jsou mohutnější a soupeře od sebe nic neodděluje.

⁸ http://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_nejstar%C5%A1%C3%ADch_univerzit

⁹ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Brusel>

Následně se ještě konaly zápasy, jejichž smyslem bylo povalit protivníka na zem bez pomoci jakéhokoli náčiní. Při nich k překvapení všech vynikal český pán Jan Žehrovský z Kolovrat. Zápasů se účastnil i sám Šašek.

Lev z Rožmitálu obdržel při pobytu v Burgundsku Řád zlatého rouna. Zlaté rouno představovalo nejdůležitější řád katolické Evropy a Lev z Rožmitálu byl prvním Čechem, kterému se ho podařilo získat.¹⁰

Strávili v Bruselu několik dní. Při odjezdu byl Šašek konsternován rychlým pohybem lidí na zamrzlém rybníku; poprvé spatřil brusle.

„Vévoda přikázal některým svým dvořanům, aby šli do té zahrady a aby závodili na zamrzlém rybníku. Bylo jich osmadvacet a závodili mezi sebou tak hbitě, že jsem tak rychlé lidi nejen nikdy neviděl, nýbrž ani vyprávět o něčem takovém jsem ještě nikdy neslyšel. Zvláště jeden z nich vynikal takovou rychlostí, že velmi často sám předstihl dvaadvacet soupeřů, kteří s ním závodili. Jejich rychlost v běhu a hbitost v obrazech byly tak veliké, že by se jim nebyl mohl vyrovnat běh žádného koně. Velmi jsem byl žádostiv vědět, co to mají pod nohama, že se mohou na ledě obracet tak rychle. Veliký div by totiž již býval, kdyby byli dosáhli takové rychlosti v obrazech na pevné zemi. Byl bych si to ovšem snadno zjistil, ale nemohl jsem odejít od pána, jenž se na to s vévodou díval z hradu.“¹¹

Brusle však nejsou výmyslem belgických obyvatel. Kostěné předchůdce bruslí datují archeologové už do pravěkých dob, brusle kovové jsou doloženy z přelomu letopočtu na území Maďarska. Nejvíce se rozšířily během 14. století v Nizozemsku a ve Skandinávii.¹²

Poté výprava překročila hranice Flander, které byly taktéž pod vládou vévody burgundského, a zavítala do města Bruggy. Bruggy jsou dnes nazývány „Benátkami severu“ pro svou hustou síť kanálů a mostů, které tehdy Šašek uvedl v počtu 525.

Do Brugg přijeli v čase masopustu a spatřili zvyk, který se v Evropě rozšířil až později; poslední den masopustu nosili účastníci oslav na obličejích masky, v anonymitě tančili a účastnili se sázkových i jiných her.

¹⁰

http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/ministr/ministri_a_ministerstvo_v_historii/jaroslav_lev_z_rozmitalu.html

¹¹ ŠAŠEK Z BÍRKOVA, V. *Deník o jízdě a putování...*, s. 43.

¹² <http://cs.wikipedia.org/wiki/Brusle>

Flandry se také lišily od českých zemí v tom, že se šlechta zdržovala především ve městech, kdežto v Čechách si stavěla sídla na venkově, k nimž přiléhaly rozsáhlé pozemky.

Dalším městem ve Flandrech byl Dunkerque, město známé široké veřejnosti především kvůli dvojímu dobývání během druhé světové války.

Odtud pokračovali do města Calais, jež už spadalo pod anglickou mocnost. Bylo údajně jediným městem v okolí, ze kterého bylo možno přeplout do Anglie.

2.1.4 Anglie

Po plavbě přes kanál La Manche uviděli bílé skály, díky nimž bylo anglické území nazýváno Albion. Dodnes se lze s tímto pojmenováním setkat.

Zakotvili v přístavním městě Sandwich, odkud pokračovali do Canterbury. Zdejší katedrálou bylo fascinováno celé poselstvo. Základy katedrály pochází už z roku 602 a uloženo v ní bylo nepřeborné množství relikvií a vzácných předmětů.¹³ Dodnes je canterberská katedrála jednou z dominantních památek Anglie a jedním z hlavních turistických cílů v zemi.

Přes město Rochester doputovali do Londýna. Na prohlédnutí města měli poměrně mnoho času, protože teprve po dvoutýdenním pobytu bylo poselstvo pozváno k anglickému králi. V té době vládl zemi Eduard IV. z rodu Yorků. Vláda to byla nejistá, neboť právě probíhala válka růží, období série bitev občanské války mezi příznivci rodu Lancasterů a rodu Yorků.¹⁴

Lev z Rožmitálu obdržel od krále zlatý řád, což byla veliká pocta. Pět českých pánů, členů družiny, bylo pasováno na rytíře a poté jim byl řád udělen taktéž.

V Londýně si výprava prohlédla honosné kostely, v nichž se nacházelo mnoho vzácných relikvií. Šašek podotýká, že více ostatků a předmětů spojených se životy svatých nespatriil nikde jinde soustředěné na jednom místě.

Co se týče místních zvyků, popsal Šašek pouze dvě pro něj zajímavé situace. První se týkala vzezření českých pánů.

„Velký podiv v nich budila délka našich vlasů. Říkaly totiž, že ještě nikdy neviděly nikoho, kdo by nás předčil délkou a spanilostí kadeří. A nikterak jsme je nemohli přivést k tomu, aby uvěřily, že nám tak narostly od přírody. Tvrdily, že jsou to vlasy

¹³ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Canterbury>

¹⁴ HAYWOOD, J. *Historie světa*, kap. 3.12

přilepené pryskyřicí. A kdykoli někdo z našich lidí šel prostovlasý po ulici, měl kolem sebe více diváků, než kdyby tam ukazovali nějaké podivné zvíře.“¹⁵

Druhou neobvyklou situaci zažil Šašek při vítání a zdravení. Ačkoli je dnes zvykem připisovat polibky při pozdravu Francouzům, v 15. století se tomu tak dělo i v anglických zemích.

„Také takový obyčej tam mají: když přijde host do hospody poprvé, krčmářka mu s celou rodinou vyjde naproti a host musí jak jí, tak všem ostatním dáti po hubičce. Neboť polibek jest u nichž totěž, jako když podáš pravici: nejsouť zvyklí podávati ruku.“¹⁶

Na cestě z Londýna přenocovali na hradě Windsor, který tehdy náležel rytířům řádu svatého Jiří. Dnes je jednou z oficiálních rezidencí britské královny Alžběty II.

Výprava pokračovala přes Reading do Salisbury, v němž Šašek obdivoval katedrálu z roku 1258. Je vystavěna v raně gotickém stylu a její věž se svými 123 metry je dodnes nejvyšší věží ve Velké Británii.¹⁷

Šašek byl také zaujat zdejší ženskou módou, především neobvykle dlouhými vlečkami.

Jak už bylo zmíněno výše, zajímal se Šašek o způsoby a postupy užívané v zemědělství. V Anglii bylo zvykem obehňovat pole a lesy příkopy, takže je lidé nemohli procházet pěšky nebo projíždět na koni jinak než po veřejných cestách a nepoškozovali tudíž úrodu.

Posledním anglickým městem na jejich cestě bylo přístavní město Poole, z něhož vypluli do Bretaně.

Když Šašek shrnul dojmy z Anglie, resumé bylo pozitivní v popisu péče o krajinu, stavbě uchrucujících kostelů a katedrál a střádání relikvií. Naopak negativně hodnotí povahu místních lidí, kteří jsou podle jeho slov nevěrní a lstiví.

2.1.5 Francie

Během plavby kolem pobřeží Normandie byli napadeni anglickými válečnými loděmi, které střežily zdejší moře před Francouzi. Poselstvo se muselo prokázat listinami od anglického krále, aby nebyla jeho loď potopena.

¹⁵ ŠAŠEK Z BÍŘKOVA, V. *Deník o jízdě a putování...*, s. 54.

¹⁶ Tamtéž, s. 54

¹⁷ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Salisbury>

Prvním městem v Bretani, které navštívili a v němž zakotvili, bylo Saint-Malo, město, jež přiléhá k moři tak těsně, že při nepatrném zvýšení mořské hladiny bývají zaplaveny jeho ulice.

Odtud pokračovali přes Nantes do města Angers, které sice spadalo pod vládu francouzského krále, ale toho času jej měl v moci král sicilský. Záměrem Lva z Rožmitálu byla i návštěva sicilského krále Reného, proto uvítal jeho nenadále přemístění do Angers a vyžádal si u něj audienci.

Z Angers jeli do města Meungu, kde se zrovna zdržoval francouzský král Ludvík XI. Poselstvo se ve městě zdrželo devět dní a zúčastnilo se slavnostního oběda s francouzským panovníkem. Jak už bylo uvedeno výše, Šašek neměl o skutečném záměru putování reálnou představu, tudíž se ani zde nezmiňuje o politické schůzce Lva z Rožmitálu a Ludvíka XI.

Zážitky z Francie už dále nepopisuje, zaznamenal pouze výčet měst, jako byly například Poitiers, Mirambeau a Bordeaux, jimiž projeli cestou do Španělska.

2.1.6 Kastilie

Kastilie je název pro území ve vnitrozemí dnešního Španělska, jehož nejvýznačnějším městem je Toledo. Při putování za kastilských králem Jindřichem IV. projela skupina několik malých městeček. V jednom z nich našla křesťany, kteří odmítali jíst maso, avšak každou sobotu se stravovali plícemi a játry. Hájili se, že to není maso, pouze se to u masa nachází.

Co se jídla týče, Šašek udává, že zde neznají ani sýr, ani máslo, protože dobytek nechovají doma, nýbrž ho nechají volně pobíhat po krajině. Místo másla užívají olivový olej.

Ve městě Burgos byl Šašek svědkem koridy a stal se tak pravděpodobně prvním Čechem, který tyto zápasy zaznamenal.

„Ale s těmi býky mívají ve sváteční dny takovou zábavu: Dva nebo tři býky, chycené ze stáda, přivenou po jednom do města a uzavřevše ulice a vsedše na koně, honí je kolem a metají po nich oštěpy nebo šípy, udělané na způsob ostnů, takže v jednom býkovi vězí leckdy mnoho takových oštěpů. Rozdrážděný a rozzuřený býk běhá všude dokola kolem a napadne každého, koho potká. Když je potom během unaven a oštěpy umořen, pustí na něho dva nebo tři psy, a ti se mu zahryznou do uší a drží ho tak pevně, že není možné vyrvat jim to, do čeho se zakousli, jinak, než že se to usekne nebo že se jim tlamy

otevrou železem. Maso z takového býka se neprodává měšťanům, nýbrž toliko venkovanům.“¹⁸

Rozporuplná tradice koridy je ve Španělsku zachována dodnes. Býk byl pro Ibery symbolem síly, tudíž každý, kdo ho přemohl, se mohl honosit svou zdatností. Za Filipa IV. (1621-1665) zažívají zápasy svůj zlatý věk. Avšak už za vlády Filipa V. (1700-1746) dochází k odklonu šlechty od takového druhu zábavy a korida se stává zábavou lidovou. Dodnes se býčí zápasy konají u příležitosti svátků či slavnosti. Trvají obvykle dvě hodiny a mají svá pevná pravidla. Jejich budoucnost je však nejistá, protože mnoho organizací bojujících za práva zvířat požaduje jejich zrušení.¹⁹

Výprava se vydala dále do středu země, až do města Segovia, kde zastihli kastilského krále. Do města však byli v puštěni až po jeho odjezdu, a tak si alespoň prohlédli místní katedrálu a především hrad plný cenností; španělští králové si zde uchovávali vzácné poklady, zlato a klenoty. Šašek opomněl zaznamenat římský akvadukt z antických dob, který je dnes spolu s historickým jádrem Segovii zapsán na seznamu světového dědictví UNESCO.²⁰

České poselstvo bylo pozváno ke králi do několik mil vzdáleného města Olmeda, které bylo panovníkovým častým sídlem. Zde Lev z Rožmitálu spolu s několika pány obdržel od krále rytířský řád. Také byl uspořádán zápas, v němž se opět osvědčil Jan Žehrovský.

V Olmedu žili vedle sebe křesťané i muslimové (Saraceni a dále Berbeři a Arabové ze severní Afriky, kteří zde vládli od 8. století do 13. století). Šašek byl pohoršen chováním obou skupin lidí. Dle jeho výpovědi byli útoční, hamižní a hříšní. Když někdo z poselstva vyšel z domu, kde byli ubytovaní, plivali na něj a jinak ho hanobili ve snaze vyvolat potyčku, v níž by ho zbili a oloupili. Toto chování je dosti podobné způsobům Turků, jak je zaznamenává Harant, Prefát i Mitrovic.

Šašek se také zmiňuje o způsobu popravování ve zdejších krajích. Odsouzený byl připoután ke sloupu, na pravém prsu mu vyznačili cíl a střefovali se do něj oštěpem. Kdo zasáhl nejbliže, vyhrál finanční obnos, kdo cíl minul úplně, musel zaplatit španělský zlatý peníz. Nastřádaný obnos se později utratil na hostině. V Biskajsku (dnes jedna z provincií autonomního společenství Baskicko na severu Španělska)²¹ spatřil

¹⁸ ŠAŠEK Z BÍŘKOVA, V. *Deník o jízdě a putování...*, s. 79.

¹⁹ <http://www.spanelsko.info/zapasy.htm>

²⁰ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Segovia>

²¹ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Biskajsko>

Šašek jiný druh poprav, a to smrt upálením. Ačkoli v Evropě tento způsob trestu nebyl ještě hojně užíván, historie upalování sahá až do babylonského období a je zaznamenána již v Chammurapiho zákoníku z roku 1686 př.n.l.²²

Další kroky skupiny vedly do města Medina del Campo, rodiště dvou španělských králů. Odtud ihned pokračovali do města Salamanca, které udivovalo počtem studentů. Roku 1218 zde byla založena králem Alfonsem IX. jedna z nejstarších středověkých univerzit.²³

2.1.7 Compostela a konec světa

Přes řeku Duero, která dodnes částečně odděluje Španělsko od Portugalska, dojeli do vesnice Freixo. Přešli hory a přicestovali do úrodného města Braga, kde v tu dobu pobýval portugalský král Alfons V. Zde se výprava zdržela týden. Lev z Rožmitálu přivezl králi dopis od jeho sestry, císařovy manželky Eleonory Portugalské, a za to byl s celou družinou přijat s náležitými poctami.

Při odjezdu z Bragy chtěl král Lva z Rožmitálu obdarovat čímkoli vzácným, co by si přál. Lev požádal o dva mouřeníny, což vyvolalo v portugalském králi pobavení. Věnoval mu je a přidal mu darem ještě opici.

„Zato však u nás je takových věcí hojnost. Zde král, můj bratr, má v Africe tři města a posílá do té země každý rok vojsko. A z žádné takové výpravy, ani sebemenší, se nevracejí s prázdnou, nýbrž přivádějí s sebou na sto tisíc nebo i více mouřenínů všeho věku a pohlaví. A všechno, co bylo přivezeno, se potom prodává jako dobytek. Neboť takový je zde zvyk, že na trh s černochoy přicházejí lidé z jiných zemí a skupují je. Král pak má z tržby za ně větší užitek než z daní celého království.“²⁴

Roku 1453, když Cařihrad dobyli Turci, byli Evropané nuceni hledat jiná obchodní spojení pro dovoz exotického zboží, jako bylo koření nebo zlato. Již ve dvacátých letech 15. století však Portugalec Jindřich Mořeplavec zjistil, že Afrika je mnohem větší, než si lidé doposud mysleli. Proto se Portugalsko zaměřilo na oblast západní Afriky, odkud si vozilo především zlato a černé otroky, díky nimž výrazně zbohatlo.²⁵

Z Bragy se výprava vydala přes města Ponte de Lima, Pontevedra a Padrón do Compostelly. Dnes se město nazývá Santiago de Compostela, přičemž Santiago

²² http://cs.wikipedia.org/wiki/Up%C3%A1len%C3%AD_na_hranici

²³ http://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_nejstar%C5%A1%C3%ADch_univerzit

²⁴ ŠAŠEK Z BÍRKOVA, V. *Deník o jízdě a putování...*, s. 97.

²⁵ http://cs.wikipedia.org/wiki/D%C4%9Bjiny_Portugalska

znamená v překladu svatý Jakub, Compostela byl původní, ačkoliv již zkomolený název města. V 9. století se zde údajně našly ostatky svatého Jakuba Staršího, jednoho z dvanácti Kristových apoštolů. Od té doby je Compostela jedním z nejvýznamnějších křesťanských poutních míst v Evropě.

V Compostele se nachází honosná katedrála, v níž jsou ostatky svatého Jakuba uloženy. I družina Lva z Rožmitálu si relikvie prohlédla. Katedrála je také cílem Svatojakubské pouti, která symbolizuje misijní cestu svatého Jakuba z Jeruzaléma na Pyrenejský poloostrov a která byla roku 1987 zapsána na seznam světového dědictví UNESCO.²⁶ Svatý Jakub se později stal patronem poutníků.

Z Compostely pokračovali do nedaleké vesnice zvané Finisterre neboli Tmavá Hvězda. Leží v cípu Evropy, který byl považován za nejzápadnější a do konce středověku také pokládán za konec světa.

Přes Bruggy se poselstvo dostalo do Porta, velkého přístavního města plného zboží ze všech krajů a známého trhem s otroky.

Odtud se vypravili do města Rabaçal, v němž se stali svědky pohřebního průvodu. Pozůstali kráčeli za rakví v bílých rouchách s kápí, zvláště omotaných kolem těla. Za nimi následovali najatí truchlíci, hlasitě dávající najevo svůj smutek. O tzv. plačkách, známých z Nerudových Malostranských povídek, se zmiňuje i Harant při své návštěvě Kréty.

Pokračovali do města Evora, kde v tu dobu žilo mnoho muslimů. Znovu zastihli portugalského krále Alfonse V., který zde navštívil svého bratra, vévodu Ferdinanda.

2.1.8 Návrat do Kastilie

Česká výprava procestovala města Meridu, Medellin, Madrigallejo a Guadalupe. V Guadalupe se nachází klášter, v němž byl pohřben bývalý portugalský král Euaud I. se svou manželkou, otec a matka Alfonse V. Oba králové obdarovali klášter věcnými dary, tudíž svou bohatostí vynikal nad jiné kláštery v okolí.

Cestovali Kastilií dále, minuli město Madrid, o němž se Šašek zmiňuje pouze jako o malém městě, rozprostřeném na návrší. Město se rozrostlo a získalo svou významnost až o století později.²⁷

²⁶ http://cs.wikipedia.org/wiki/Santiago_de_Compostela

²⁷ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Madrid>

2.1.9 Aragonie a Katalonie

Dvě sousedící oblasti na severovýchodě dnešního Španělska, které spolu kdysi tvořily Aragonské království. Největším aragonským městem je dodnes Zaragoza, Katalonii (v současnosti nazývané Katalánsko) dominuje Barcelona.²⁸

Výprava projela několika menšími městečky, kde se Šašek podívoval nad některými zvyky Saracénů; především fakt, že muž u nich může mít sedm manželek a kdykoli nějakou z nich vyměnit za jinou, ho nenechával netečným.

Prvním velikým městem na jejich pouti bylo samotné hlavní město Aragonie, Zaragoza. Zde zastihli aragonského krále Juana II., který je po přečtení všech průvodních dopisů, jež obdrželi na předešlých dvorech, přijal s náležitou úctou. Obdaroval je aragonským čestným rytířským řádem a nabízel jim i hodnotné dary, které však Lev z Rožmitálu odmítl, jak to ostatně dělal i na jiných dvorech.

Po královské audienci se skupina vydala přes hranice Katalonie. Nedaleko od hranic se nalézá město Osera, které bylo převážně muslimské, ačkoli jeho obyvatelé měli světlou pleť. Lvovi z Rožmitálu bylo povoleno prohlédnout si jejich město.

Projížděli několika městečky, u nichž však Šašek většinou zaznamenává pouze jejich název. U jednoho, jménem Molins de Rey, do nějž se lze dostat pouze po velmi úzké stezce, zažil Šašek nepříjemnou příhodu.

„Když jsme jeli po této stezce, vyskočili z jejich zákrutů dva námořní loupežníci a chytili Šaška, jenž jel o něco pomaleji, kdežto ostatní z družiny byli již za oněmi skalami. A tu Jan Žehrovský, ohlédnuv se, zavolal na ostatní, aby mu přišli ku pomoci a nedovolili ho odvléci. Když však ho chtěli osvobodit, musili podlézt pod břichy koní, aby se k němu rychleji dostali, protože stezka byla nadmíru úzká. Loupežníci pak, když uviděli, že ho chtějí vyrvat z jejich rukou, chtěli ho svrhnouti do vody, ale, jsouce tísněni rychlým příchodem druhů, nechali ho a rychlým útekem se uchýlili do skal, kde je nikdo nemohl pronásledovat.“²⁹

Z městečka Molins de Rey, kde zažili krušné chvílky s místními obyvateli, se přesunuli do Barcelony. Navštívili ji však v době, kdy zemřel katalánský král Petr a v zemi nastalo bezvládí. Výprava se alespoň setkala s královým mladým synem, jedním z několika možných dědiců trůnu. Barcelonu Šašek prezentuje jako čisté,

²⁸ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Aragonie>

²⁹ ŠAŠEK Z BÍRKOVA, V. *Deník o jízdě a putování...*, s. 132.

dlážděné město s hustým osázením datlových palm. Místní lid, ostatně jako všechny Katalánce, hodnotí velmi nelichotivě.

Zbylá katalánská města výprava projela bez delších zastavení a dosáhla tak brzy francouzských hranic.

2.1.10 Jižní Francie

Na své cestě ze Španělska do Itálie projelo poselstvo část jižní Francie, konkrétně pobřežní města, jako jsou Perpignan, Montpellier a Nimes.

Pokračovali dále do Avignonu, který je pro Čechy zajímavý hrobem pražského kazatele Jana Milíče z Kroměříže. Šaškův cestopis však zmínku o něm postrádá.

Dalším navštíveným krajem byl kraj Dauphiné, důležitý pro francouzský nástupnický systém. Žádný jejich král se nemůže ujmout vlády, pokud nebyl vychováván v Dauphiné. Proto tam panovník vždy posílá svého nejstaršího syna a potencionálního dědice trůnu na výchovu. Jakmile nový král začne panovat, je do zdejšího kraje poslán jeho bratr, věkem mu nejbližší, aby se zamezilo případnému bezvládí.

2.1.11 Horní Itálie

Prvním větším městem, do něž v Itálii přicestovali, byl Turín. Nacházel se v kraji zvaném Piemont, který patřil částečně vévodovi milánskému a částečně markraběti monferratskému.

Šašek si ve většině procestovaných zemí všimal rostlin a pěstovaných plodin. V Itálii ho zaujal způsob efektivního využití půdy; kolem různých stromků byla přivázána vinná réva, tudíž nebylo potřeba žádných opěrných tyček. Pod révu se navíc selo obilí, takže jedno místo bylo využito hned trojím způsobem.

Lev z Rožmitálu a jeho družina obdrželi pozvání od milánského vévody do jeho sídelního města, Milána. Vévoda byl poctěn, že jej Lev zařadil do své cesty po vznešených dvorech, a výpravu nadstandardně hostil celý týden.

Mezitím si Šašek prohlédl zdejší pamětihodnosti. Nejvýznamnější a dodnes dominantní stavbou města je Dóm, stavěný v letech 1386-1510. Podoba, kterou Šašek uvádí, tedy nemůže korespondovat s dnešním provedením. Mnoho přestaveb se uskutečnilo v 19. století a nyní, ve své finální podobě, může pojmout až 40 tisíc lidí.

Dále Šašek navštívil hrad rodiny Sforzů a baziliku svatého Ambrože, v níž byl podle cestopisu korunován první český král Vratislav II. O Milánu najdeme zmínku i v českých pramenech; roku 1162 byl napaden císařem Fridrichem I. Barbarossou za účasti mnoha českých válečníků, jak je zaznamenáno v Dalimilově kronice.³⁰

Následně se poselstvo vypravilo do kraje benátského, jež byl součástí Lombardie. Ve Veroně, kterou Šašek velmi vychválil co se malebnosti týče, si prohlédli památky, zaznamenané dnes na seznamu UNESCO.³¹

Přes Vicenzu a Padovu zamířili do Benátek, kde se Lev z Rožmitálu setkal s benátským dóžetem Kryštofem Maurem. Ten jim ukázal některé zdejší zvyky, jako například spravedlivou volbu prefektů pro kraje, velkou výrobu lodí a zbrojnici. Také zhlédli baziliku svatého Marka s jejími nesčetnými poklady a relikviemi. Po prohlídkách se vydali alpskými zeměmi zpět do Čech.

Ve Štýrském Hradci zastihli císaře, knížete míšeňského a vévodu Albrechta. Lev z Rožmitálu požádal císaře, aby povýšil Václava Šaška z Bířkova do rytířského stavu, a tak se i stalo.

³⁰ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Mil%C3%A1no>

³¹ http://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_sv%C4%9Btov%C3%A9ho_d%C4%9Bdictv%C3%AD_v_Evrop%C4%9B:_Irsko_a%C5%BE_Malta

3 KRYŠTOF HARANT Z POLŽIC A BEZDRUŽIC

Staročeský rytířský rod Harantů pocházel z Polžic, ležících nedaleko Horšovského Týna na Plzeňsku. O přesné genealogické údaje se zasloužil Karel Jaromír Erben, jenž roku 1854 sepsal předmluvu k druhému vydání Harantovy knihy o pouti do Svaté země.

Kryštof Harant se narodil roku 1564 na rodinné tvrzi Klenov. Dostalo se mu znamenitého vzdělání, nejprve v českých školách, a po dosažení dvanácti let vzdělání na dvoře arciknížete Ferdinanda II. Tyrolského v Innsbrucku. Ten si Haranta oblíbil natolik, že jej brával s sebou na všechny své cesty, například roku 1579 do Benátek.

Harant se účastnil války s Turky, kteří roku 1593 napadli Uhry. Podle některých spekulací se do boje zapojil pouze ze zjištěných důvodů – kvůli možným výhodám plynoucím z úspěšné vojenské kariéry. Ať už jeho úmysly byly jakékoli, Harant se na válečném poli osvědčil a za své služby byl císařem Rudolfem odměněn ročním platem 700 zlatých.

Po návratu z války mu však zemřela manželka. Obě děti dal na výchovu ke své příbuzné a připravoval cestu do Jeruzaléma. Prostudoval proto všechny dostupné materiály, jež o takové cestě pojednávaly.

Z Jeruzaléma se vrátil roku 1598. V té době pobývala rodina v Plzni, kde se Harant blíže poznal s císařem Rudolfem. Císařský dvůr se totiž přemístil kvůli moru z Prahy do Plzně. Roku 1601 byl Harant jmenován císařovým komorníkem a radou.

Roku 1607 byl povýšen do panského stavu.

Na naléhání svých přátel vydal Harant roku 1608 knihu o putování do Svaté země.

Nedlouho poté konvertoval se svou rodinou k evangelictví, což mu v té době přineslo významné hodnosti a výhody. Když čeští stavové nařídili tažení proti Vídni, účastnil se ho Harant jako velitel dělostřelectva. Na to později po změně politické situace doplatil.

Po bitvě na Bílé hoře roku 1620 plánoval útěk do ciziny, avšak byl zatčen dříve, než stačil tento krok podniknout. 21. června 1621 byl spolu s dvaceti českými šlechtici popraven na Staroměstském náměstí.³²

³² HRBEK, I. *Doslov*. In HARANT, K. *Cesta Kryštofa Haranta...*, str.185
http://www.valka.cz/newdesign/v900/clanek_10817.html

3.1 Putování aneb Cesta Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdržic a na Pecce z království Českého do Benátek, odtud do země Svaté, země Judské a dále do Egypta, a potom na horu Oreb, Sinai a sv.Kateřiny v pusté Arábii³³

3.1.1 Úvod

30. března 1598 podnikl Kryštof Harant s přítelem Heřmanem Černínem z Chudenic cestu do Svaté země, tedy na území dnešního Izraele, palestinských autonomních oblastí, části Jordánska a Egypta . Jako důvod cesty uvádí Harant snahu poznat jiné řády, mravy, obyčeje a zvyky.

Ve svých 34 letech, kdy se na výpravu vydal, byl velmi vzdělaný, sečtělý znalec klasických, biblických i humanistických děl, nadaný hudebně i básnicky. Výborně vybaven byl i po stránce jazykové, zejména italština byla při jeho putování velkou výhodou. Zdůrazňoval, že znalost současného světa i minulosti je výhodná pro všechny, zejména pro vysoce postavené lidi.

V předmluvě k cestopisu se zmiňuje i o svých českých předchůdcích na cestě po stopách Kristových. Byli jimi Martin Kabátník z Litomyšle a Oldřich Prefát z Vlkanova. Jejich zápisky z putování ovšem Harant nepovažuje za hodnotné:

„Kabátník popsal své cestování dost jalově, Prefát prošel jen polovinu mé cesty; od jejich doby došlo k mnohým změnám: tehdy vládli v zemi egyptští žoldáci, dnes Turci. Kraje tam zpusťly.“³⁴

Pasáže, v nichž Harant popisuje některé islámské zvyky a chování, nejsou vždy zcela objektivní. Nelze se tomu divit, pro všechny křesťany byli muslimové dlouhodobými nepřáteli, od nichž se neočekávalo nic než podlost a úskoky. Navíc tehdy Turci okupovali většinu nejposvátnějších křesťanských území a památek a chovali se k „bezvěrcům“ s okázalou nadřazeností.³⁵ Dalším důvodem k vzájemné nevráživosti byl neúspěšný pokus osmanského sultána o obsazení Vídně roku 1529, na který máme dosud památku v podobě vzniku určitého druhu pečiva, a to běžného rohlíku. Jistý vídeňský pekař začal péci pečivo ve tvaru půlměsíce na památku vítězství nad Turky.

³³ Podle vydání z roku 1854 přepsal František Kožík

³⁴ HARANT, K. *Cesta Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdržic a na Pecce...*, s. 13.

³⁵ HAYWOOD, J. *Historie světa*, kap. 3.16

Osmané vedli s Habsburky, které nepovažovali německé císaře, nýbrž je titulovali pouze jako „vídeňské krále“, mnoho válek. Uprostřed třináctileté války, započaté roku 1593, se vydal Kryštof Harant do osmanské Palestiny a Egypta. To vyžadovalo mnoho statečnosti, neboť při prozrazení totožnosti mu hrozilo minimálně doživotní otroctví.

3.1.2 Z Čech do přístavu Jaffa

První kroky výpravy vedly do Plzně, kde se chtěl Harant rozloučit se svými dětmi, jež zde byly ponechány na výchovu u paní Lidmily Markvartové z Chudenic.

Odtud se vydal na místo setkání s Heřmanem Černínem, do Bystřice. Pak už společně překročili bavorské hranice, doprovázeni jedním sluhou.

Prvním místem, kde nocovali, bylo město Kauby. Poté procestovali různá bavorská města, která Harant dobře znal z dob svého učení na dvoře arciknížete Ferdinanda, až dojeli do tyrolského Innsbrucku. Zde Haranta zaujal kostel, ve kterém byl pohřben první křesťanský král Jeruzaléma.

Přes Brixen dorazili do Tridentu, kde museli prokázat, že jedou ze země nenakažené morem. Tímto způsobem se města chránila před nákazou. Kdo potvrzení neměl, nebyl do města vpuštěn. Ledaže by byl ochoten strávit čtyřicet dní v karanténě na místě k tomu určeném. Poté odcestovali do Mestre, odkud je odvezla loď do Benátek.

V Benátkách zakotvili 19. dubna. Jejich plánem bylo odjet lodí na Kypr a odtud do Tripolisu, ovšem nejbližší loď odplouvala až za několik týdnů. Dříve nebyl problém odcestovat danou trasou ve více termínech, ale po rozšíření církve pod obojí v Evropě klesl zájem vydávat se na posvátná křesťanská místa. Harant se svým přítelem proto museli v Benátkách strávit nějaký čas. Díky předešlému studiu pramenů o místech, jimiž budou projíždět, znal Harant zdejší historii a kulturu.

Stejně jako turisty a cestovatele dnes zaujala i Haranta doprava po místním kanálu a život obyvatel tomuto přizpůsobený.

„Voda v zátocě je tak mělká, že lze po ní jezdit jen na malých loďkách, kterým zde říkají gondoly. Město je rozděleno na dvě části kanálem, jehož velikost je vepsána už v jeho jméně; jmenuje se kanál Grande a je široký na 40 kroků. Prochází městem v podobě velkého S. Má jen jediný kamenný most s jedním obloukem, ale tak vysokým, že pod ním může projet loď se stožárem; dvě galérie se mohou pod ním klidně míjet, což by pod Pražským mostem nebylo možné. Z Canale Grande vede třináct menších kanálů do

města. Ty lze přejít po malých mostcích, jichž je na 450. Většina domů stojí na kůlech, menší část na ostrůvcích, a tak se více lidí plaví po vodě, než chodí po zemi.”³⁶

Most, o němž se Harant zmiňuje, je dodnes stojící a značně proslulý Ponte di Rialto. V době, kdy do Benátek Harant přicestoval, byl most téměř nový; postaven byl roku 1592. Od té doby byly přes kanál Grande zbudovány další tři mosty: Ponte dell' Accademia, Ponte degli Scalzi, Ponte della Costituzione.³⁷

Benátky byly už tenkrát kulturně a společensky na výši, a proto není divu, že pobyt v nich byl značně nákladný. Harant se svým společníkem se tedy přesunuli na několik dní do blízkého města Padui (dnešní Padova). Cestou je překvapil technický skvost.

*„Tam, kde se řeka vlévá do moře, nás čekalo velké překvapení – mistrný vynález, který jsme dosud nikde nespatriili: mezi mořem a řekou je postavena hráz, kterou nemůže přejet žádná loď. Pro přepravu lodí jsou zde však postavena velká kola a různé stroje, které loď vyzvednou a přenesou přes hráz. Lidé vystoupí, přejdou suchou nohou hráz a opět nastoupí do lodi. Tak se Benátčané chrání před rozbouřeným mořem, ale také před vjezdem nepřátelských lodí.“*³⁸

29. června se do Benátek vrátili, jejich loď byla téměř připravena k odjezdu. Na cestu si nechali ušít oděv laciného vzezření, aby později Turkům nepřipadali zámožní. Kvůli válce mezi rakousko-uherským a tureckým císařem se raději vydávali za Benátčany nebo Poláky.

Na cestu do Svaté země se k nim připojilo ještě pět dalších lidí, jeden vlašský rytíř a čtyři měšťané.

Na moře se však vypravili až 12. července, a to na lodi Silvestr. Cesta byla vskutku plná zážitků, nejen přírodních, jako byla bouře s následnou mořskou nemocí, bezvětří umožňující osvěžující koupání podél lodi, a delfini doprovázející jejich loď, ale i zážitků s jinými cestovateli a s piráty.

Po krátké zastávce na ostrově Zante (dnešní Zakinthos) strávili čtrnáct dní na ostrově Kandie (dnešní Kréta).

Tento ostrov patřil Benátčanům, kteří ale pro udržení vlastnictví museli platit Turkům několik tisíc dukátů ročně.³⁹ Kréta byla a je velmi úrodným ostrovem, ve velkém

³⁶ HARANT, K. *Cesta Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdržic a na Pecce...* s. 18.

³⁷ http://cs.wikipedia.org/wiki/Canal_Grande

³⁸ HARANT, K. *Cesta Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdržic a na Pecce...* s. 25

³⁹ Tamtéž, s. 36.

množství se odsud vyváželo víno zvané malvaz, cypřišové dřevo a cukr, jež je všude známý podle jména ostrova – Kande.⁴⁰

Čím více se Harant vzdaloval od domova, tím více zvláštností nacházel ve zvyklostech a v chování lidí na daných místech žijících. Na Krétě už byl rozdíl mezi Čechy a zdejšími obyvateli velmi patrný.

„Ačkoli jsou obyvatelé řeckého náboženství a prohlašují se za křesťany, proti božímu úmyslu přespříliš oplakávají své mrtvé. Když někdo zemře, shromáždí se poblíž ženy a od rána do večera pláčí, i když jim to nejde ze srdce, bijí se v prsa a rvou si vlasy; dokonce zde pro ten pláč a smuteční zpěv ženy najímají. Když pak nesou mrtvého k hrobu, trhají ze sebe šaty a obnažují ramena a prsa; tak tu svobodné ženy ukazují své tělo skoro nahé a nabízejí se mužům k milování a k sňatku.“⁴¹

19. srpna připlula loď Silvestr na ostrov Cyprus (dnešní Kypr). Protože měli čeští cestovatelé dost času k poznání ostrova, prozkoumali široké okolí městečka Arniky. Harant opět prokázal dobré znalosti historie místa. Zaujala ho zde především výroba soli z mořské vody a naopak ho pohoršila marnivost a rozkošnický život zdejších pánů. Museli si také dávat pozor, aby neprozradili svůj původ a stav, protože už stanuli na tureckém území.

Na Kypru však nestrávili mnoho času, už 24. srpna se opět plavili po moři směrem k Jeruzalému a 31. srpna se skutečně vylodili ve Svaté zemi, konkrétně v přístavu Jaffa.

3.1.3 Svatá země

Jaffa je starobylé přístavní město s bohatou historií. Jakožto hojně využívaný přístav bylo strategickým místem v boji Arabů a křesťanů při dobývání Jeruzaléma. Dobyl ho např. Godefroy z Bouillonu při první křížové výpravě, anglický král Richard Lví srdce nebo Napoleon Bonaparte. V době, kdy město navštívil Harant, bylo pod správou Osmanské říše. Dnes je Jaffa součástí velkoměsta Tel Aviv (resp. Tel Aviv – Jaffa), které vzniklo počátkem 20. století na předměstí Jaffy a postupem času ji svou velikostí a vyspělostí předčilo.⁴²

⁴⁰ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kr%C3%A9ta>

⁴¹ HARANT, K. *Cesta Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdržic a na Pecce...*, s. 37.

⁴² SVOBODOVÁ, L. *Jeruzalém a Svatá země*, s. 155.

Zde si tedy Harant najal truelmana, což je placený průvodce a tlumočník cizinců, bez kterého nemohou vystoupit na břeh. S ním poté odjeli na oslech do města Rámy (dnešní Ramalláh).

*„Před jeho branami jsme museli sesednout z oslů a jít pěšky – jako každý, kdo je jiného náboženství než muslimského. Jinak by se Turci velmi urazili; chůzi naopak považují za znamení úcty k místu, kde sídlí nějaký jejich duchovní nebo prorok.“*⁴³

Noc strávili ve velkém domě určeném právě pro cizince. Na zdech byly vyryty erby a jména cestovatelů, již zde nocovali, a tak i Harant s ostatními po sobě zanechali v Rámě stopu.

Ráma je významným místem i z náboženského hlediska – je rodištěm proroka Samuela a Josefa Arimatejského, který snal Ježíše z kříže a pochoval jej ve své hrobce, jak udává bible. Pohřbená je zde i Ráchel, tzv. pramáti Židů.⁴⁴

Brzy ráno se vydali na oslech do Jeruzaléma. Cestou míjeli mnoho míst zaznamenaných v bibli.

Po příjezdu do Jeruzaléma strávili poměrně dlouhou dobu v městské Jaffské bráně, kde se museli podrobit důkladnému výslechu o svém původu a důvodu cesty. Vydávali se pro jistotu za Benátčany a Francouze. Jaffská brána byla v té době téměř nová – byla vystavěna roku 1538 za vlády Sulejmana I. Nádherného.⁴⁵

Ubytování byli v klášteře sv. Salvátora, kde jim mniši prokazovali znamenitou péči a poskytovali mnoho informací.

5. září konečně navštívili Boží hrob, samozřejmě za poplatek jako všechny obdobné úkony. Před kostelem na ně čekal vikář, který je pak provázal po posvátných místech a upozorňoval na artefakty. Byly zde nasbírány předměty, se kterými Ježíš přišel ve svých posledních dnech do styku – např. část pravděpodobně mramorového sloupu, k němuž byl Kristus připoután při bičování a kus kamenného sloupu, na němž seděl Kristus, když mu na hlavu položili trnovou korunu. Dále stály oltáře na místech, na nichž se děla Kristovi příkoří. Ve sklepních místnostech našel Harant hroby jeruzalémských králů. Poté sestoupili ještě níže, kde již byl samotný Kristův hrob.

„Když jsme pak vešli dovnitř, objevili jsme jeskyňku vytesanou do skály, jako prý bývala za časů Kristových. Na mramorové podlaze jsme viděli kámen, na němž seděl anděl, když

⁴³ HARANT, K. *Cesta Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdržic a na Pecce...*, s. 48.

⁴⁴ Tamtéž, s. 50

⁴⁵ SVOBODOVÁ, L. *Jeruzalém a Svatá země*, s. 96.

se Kristus ukázal Mariím. Z té kapličky se teprve jde nízkými dvířky do pravého božího hrobu. I ten je vydlážděn mramorem, ale strop zůstává vytesán ve skále, jako kdysi býval. I hrob Krista pána – z obavy před poutníky – je obložen bílým mramorem; délku jsem změřil na tři a čtvrt pražských loktů, šířku pět čtvrtí lokte, výšku jeden loket a tři čtvrti. Shora je pokrytý velkou mramorovou tabulí, na níž mniši slouží mši. Okna tam nejsou žádná, proto tam neustále hoří lampy.“⁴⁶

Chrám Božího hrobu je dnes rozčleněn na prostory vyhrazené šesti různým církvím, což orientaci v něm nikterak neusnadňuje. V chrámu vládne v jakoukoliv denní dobu šero. Vpravo od hlavního vchodu z 12. století se nalézají schody vedoucí na Golgotu (latinsky Kalvárie). Zde je dodnes zachované místo po Kristově kříži a skála původní hory Kalvárie. Nalevo od Golgoty je umístěn Kristův hrob, pro křesťany nejposvátnější místo na světě a cíl jejich pouti do Svaté země. Nynější svatyně nad Ježíšovým hrobem pochází z let 1809 až 1810. Předchozí, kterou zhlédl Harant, nikoli však ještě Prefát, nechal vystavět roku 1555 františkán Bonifác z Dubrovníku. Předtím se tu vystřídalo několik svatyní.⁴⁷

V kostele strávili cestovatelé noc, avšak už v brzkých ranních hodinách vstávali na modlitbu. Když se rozednilo, prošel Harant ještě jednou všechna důležitá místa a udělal si podrobné poznámky o zdejších kostele. Našel totiž mnoho podobností s pražským chrámem sv. Víta. Neodpustil si samozřejmě poznámku, že jeho předchůdce Oldřich Prefát to přehlédl. Jeho tvrzení bylo ovšem mylné, Prefát si podobnosti nejen všiml, ale dokonce jí ve svém díle věnoval celou kapitolu (PREFÁT; 2007, s.166).

Poté se zúčastnili ještě jedné mše a odjeli zpět do kláštera sv. Salvátora.

7. září se skupina vydala na horu Olivetskou, na níž se kdysi modlil Kristus po své poslední večeři. Křesťané věří, že jednoho dne sestoupí Ježíš zpátky na zem právě zde, aby soudil živé i mrtvé. Proto přímo na tomto místě vznikl hřbitov – pochovaní chtějí být co nejbližší místu posledního soudu.⁴⁸ V Harantově době se zde údajně pohřbívali pouze Turci.

O den později se rozhodli důkladně si prohlédnout celý Jeruzalém. Navštívili posvátná místa jako je Soudní brána, turecký chrám (dřív Šalamounův) a hrob Panny Marie.

⁴⁶ HARANT, K. *Cesta Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdružic a na Pecce...*, s. 63.

⁴⁷ SVOBODOVÁ, L. *Jeruzalém a Svatá země*, s. 88.

⁴⁸ http://cs.wikipedia.org/wiki/Olivetsk%C3%A1_hora

Ještě týž večer vykonali cestu k řece Jordán, která je z historického a náboženského hlediska považována za jednu z nejposvátnějších řek světa. Izraelský lid údajně přešel Jordán suchou nohou, když prchal z egyptského zajetí do Země zaslíbené. Jan Křtitel měl v této řece pokřtít Krista. Část řeky, kde Jordán opouští Galilejské jezero, se nazývá Jardenit a sjíždí se k ní věřící z celého světa, aby se zde nechali pokřtít. Dnes řeka tvoří hranici mezi Izraelem, Jordánskem a Západním břehem Jordánu (Palestinská autonomní oblast).

Harant řeku několikrát přeplaval a nabral si s sebou do lahvičky vzorek, jímž později nechal pokřtít svou dceru. Pokračovali po toku Jordánu až k Mrtvému moři a poté zpět do Jeruzaléma.

V sobotu 12. září se skupina poutníků vypravila do Betléma. Nejprve navštívili klášter s kaplí, kde se narodil Kristus. Dříve zde stál chlév, který křesťané rozšířili a udělali z něj kapli.

„Jeskyně byla vytesána do skály, ale nyní je obložena mramorovými a jaspisovými tabulemi. Strop je krásně zdobený, ale očazený od lamp; podpírají jej tři mramorové sloupy. Na jednom kameni, vsazeném do zdi, je nápis: ‚Tuto se Ježíš Kristus z Panny Marie naroditi ráčil.‘ Nad kamenem je dřevěná tabule, na níž je namalováno, jak Panna Maria s Josefem a pastýři klečí nad děťátkem. Velká hvězda vytesaná na mramorovém dláždění označuje místo, kde se Kristus vskutku narodil.“⁴⁹

Po návratu do Jeruzaléma byl Harant spolu s Černínem a dalším šlechticem pasován na rytíře Božího hrobu. Je to čestné vyznamenání řádu, který existuje dodnes pod názvem Řád rytířů svatého hrobu v Jeruzalémě a který byl kdysi založen, aby chránil Boží hrob. Dnes se podílí na ochraně všech posvátných míst v Jeruzalémě a jeho členkami se mohou stát i ženy.⁵⁰

Před odjezdem z Jeruzaléma Harant ještě shrnul běžný život v tomto městě:

„Turci doma nevaří; všude je k dostání dost hotových jídel, paštik a dortů. Velikostí bych přirovnal Jeruzalém k naší Kutné Hoře. Pramenité studnice jsou dvě tři; zato je tu mnoho podzemních cisteren, v nichž se uchovává dešťová voda. Vodovod byl postaven velkým nákladem, ale není k užítku. Na ulici se lidé snadno rozeznají; křesťané si zavínají hlavu dvoji nebo troji barvou, Židé žlutě, Arméni modře. Ženy jsou většinou

⁴⁹ HARANT, K. *Cesta Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdržic a na Pecce...*, s. 91.

⁵⁰ <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=10492>

zavřené doma; lze je však vidět, když se na střeše modlí nebo když tam tančí a zpívají. I křesťané i Turci musí dcery od rodičů kupovat.“⁵¹

3.1.4 Ze Svaté země přes Egypt do Čech

Nyní se skupina poutníků rozdělila a Harant s Černínem a pěti dalšími se vydali do Egypta. Vrátili se do Rámy a odtud po moři do města Damiáta, odkud pokračovali do Kaira (dnešní Káhiry).

Na prohlídku Káhiry bohužel nebylo mnoho času, jednak bylo město pro Evropany velmi nebezpečné, a jednak se chtěli připojit ke karavaně, která se chystala za několik málo dní na cestu k Rudému moři, konkrétně na hory Oreb a Sinaj.

Všechny své věci a peníze nechali v úschově u francouzského konzula, který se o ně v Káhiře staral, a Harant se pouze s Černínem vydal na osmidenní cestu pouští k posvátným horám.

Po příjezdu na místo se ubytovali v klášteře svaté Kateřiny, odkud podnikli výpravy na horu Oreb, Sinaj a horu sv. Kateřiny. V klášteře je údajně pohřbena i sv. Kateřina. Cestou zpět byli přepadeni Araby, odcizili jim většinu věcí, jako jsou příkrývky a oblečení, ale fyzicky jim neublížili.

Po návratu do Káhiry byl konečně dostatek času na zhlédnutí památek. Nejprve navštívili turecké lázně, které podle jejich slov mají vyšší úroveň než lázně evropské, například v Badenu nebo ve Švýcarsku. Turecké lázně velebil i Mitrovic při své návštěvě Konstantinopole.⁵² V prohlídce pyramid jim zabránil rozvodněný Nil, který strhnul přístupové mosty. Tak Harant alespoň přečetl všechny dostupné knihy od konzula a sbíral informace od místních obyvatel.

„Dozvěděl jsem se rovněž, že kousek od Kaira u městečka Zaccara je hluboké sklepení, v němž se nalézají několik tisíc balzamovaných mrtvých, obalených vonnými plátny; těla už jsou zčernalá, ale nehty často zůstaly pozlacené. Jednu takovou mumii jsem viděl už dříve ve Vídni. Někdy bývají hroby v osamělých sklepích, ale ty neujdou pozornosti Turků, kteří mrtvé okradou o prsteny a náramky. V jedné staré knize jsem četl, že jednoho dne v březnu vystupují mrtví nad zem, tam se ukážou a zase skryjí. Vyptával jsem se na to a lidé z Kaira mi to potvrdili; chodí se tam prý na to dívat tisíce lidí.“⁵³

⁵¹ HARANT, K. *Cesta Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdržic a na Pecce...*, s. 102.

⁵² VRATISLAV Z MITROVIC, V. *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*, s. 10.

⁵³ Tamtéž, s. 151

Harant se dále rozepisuje o odlišné kultuře Arabů, především tzv. pouštních Arabů, o podmínkách života a obchodování Egypta s rozličnými zeměmi:

*„Protože egyptští králové dovedli ocenit výhodu plavby z Indie, snažili se spojit Rudé moře s mořem Středozezemním nebo s Nilem; vícekrát se začaly kopat hluboké příkopy, ale dílo se nikdy nedokončilo. Nepodařilo se to ani perskému králi Dariovi, ani Ptolemaiovi; pokusila se o to ještě královna Kleopatra, ale smrt jí nedovolila dílo dovršit. Sám jsem viděl mnoho takových příkopů.“*⁵⁴

Suezský průplav byl vystavěn až roku 1869 a výrazně ulehčil obchodování a cestování mezi Evropou a Asií.⁵⁵

30.října Harant s Černínem vypluli do města Rosetta, jež o tři století později proslulo nálezem slavné Rosettské desky, pomocí níž byly rozlušťeny hieroglyfy.

Odtud se dopravili na koních do Alexandrie, v jejímž domě pro křesťanské poutníky se náhodně setkali se svými bývalými spolucestovateli. Ti odjeli z Jeruzaléma rovnou do Alexandrie, ale dosud zde čekali na dostupnou loď. Společně nakonec domluvili plavbu na benátské lodi Balbiana, která ale vyplouvala až 12. listopadu, tudíž měli dostatek času na prohlídku města.

Plavba přes Středozezní moře nebyla zdaleka poklidná, nejprve vládlo bezvětří a loď stála neustále na stejném místě, bezvětří však brzy vystřídala veliká bouře. Poté Harant onemocněl horečnatou zimnicí, naneštěstí zrovna v době, kdy jim došly zásoby jídla a pitné vody. Považoval tedy přímo za zázrak, že se vrátil živý do vlasti.

⁵⁴ HARANT, K. *Cesta Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdržic a na Pecce...*, s. 156.

⁵⁵ http://cs.wikipedia.org/wiki/Suezsk%C3%BD_pr%C5%AFplav

4 OLDŘICH PREFÁT Z VLKANOVA

O životě Oldřicha Prefáta (1523-1565) nemáme natolik podrobné informace jako o Kryštofu Harantovi.

Narodil se do erbovní měšťanské rodiny, která zbohatla na obchodování se sukнем. Studoval matematiku v Praze, Benátkách, Římě, ve Wittenbergu a Lipsku.

V letech 1546–1547 absolvoval s německým přítelem Wolfem Holtzwirthem cestu do Palestiny, kterou pojal jako cestu poznávací a studijní. Roku 1552 navštívil Španělsko.

Po čase zdědil dům na Uhelném trhu v Praze, kde založil dílnu na výrobu měřicích přístrojů a astronomických a matematických pomůcek.

Byl především matematikem a astronomem, až poté spisovatelem a cestovatelem.

4.1 Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny, to jest do krajiny někdy židovské, země Svaté, do města Jeruzaléma k Božímu hrobu, kteroužto cestu s pomocí Pána Boha všemohúcího šťastně vykonal Voldřich Prefát z Vlkanova léte Páně 1546. V té pak cestě vypisují se položení mnohých měst i jiných věcí, o nichž se časté zmínky dějí v Starém i Novém zákoně, kteréž znáti potřebí jest pro snadší vyrozumění Písem svatých

4.1.1 Úvod

V předmluvě Prefát uvádí, že důvodem k sepsání cestopisu bylo naléhání blízkých přátel, podobně jako tomu bylo i v případě Kryštofa Haranta. Také zde klade důraz na lidskou morálku obecně a nutnost jejího vzrůstu. Inklinuje k názoru, že člověk se šlechticem nerodí, ale stává se jím svými skutky.

Svůj cestopis píše jednoduchou formou, říká, že řeč nepotřebuje nikterak zdobit, pokud je její obsah sám o sobě poutavý. Užívá zde mnoho biblických odkazů, dále odkazy na evangelia a antické i jiné autory a nezdržuje se tak zbytečným vypisováním a rozebíráním tématu. Tím zvyšuje důvěryhodnost textu, stejně jako snahou dementovat řazení zábavných textů (jako např. *Bruncvíka a kroniky o Štilfrýdovi*) do kvalitní české literatury.

Prefát také při své cestě projevuje nezvyklou toleranci k jiným církvím a jiným náboženstvím. Popisuje pouze zvyky a nikterak je nehodnotí ani nehaní.

V současnosti pomáhá Prefátův text k porovnávání stavu památek. Prefát detailně zaznamenal sakrální stavby, jež navštívil, odhadnul vzdálenosti, orientoval je pomocí světových stran.

Celé dílo autor věnuje Václavu Zajícovi, urozenému šlechtici, jehož Prefát zjevně chová ve velké úctě.

4.1.2 Z Čech do přístavu Jaffa

Své putování tedy Prefát započal v Praze. Následující kroky do Benátek jsou pouze detailním výpisem měst, jimiž projel a jejichž vzdálenost přesně na míle vypočetl.

Ani o Benátkách se Prefát blíže nerozepisuje. Zde si spolu s několika dalšími cestovateli najali loď, jejíž vlastník s nimi uzavřel smlouvu, ve které se zavazuje dopravit poutníky do přístavu Jaffa a poté zpět do Benátek a poskytovat jim při tom veškeré pohodlí. Tím se míní kupříkladu dvakrát denně prostřít stůl bílým ubrusem a naložit ho rozmanitými druhy jídla, červeným i bílým vínem, vodou, dále před každým stolováním připravit lavor a ručník na umytí rukou, vézt na lodi lazebníka atd. Ve Svaté zemi je majitel lodi povinen zjednávat průvodce a zajišťovat bezpečí poutníků.

Kontrast ve způsobu cestování Haranta a Prefáta je více než zřejmý. Lze to však připsat rozdílné době, v níž oba svou výpravu podnikli. Ve čtyřicátých letech 15. století cestovalo do Svaté země daleko více lidí nežli o padesát let později, v Harantově době, tudíž služby poskytované poutníkům byly na vyšší úrovni. Koncem 16. století už navíc nebylo pro křesťany bezpečné dávat najevo výši svého majetku, proto většina cestovala v nuzném oblečení a za zhoršených podmínek dobrovolně.

7. července 1546 se tedy loď vypravila z Benátek na ostrov Korfu. Zde strávila skupina několik dní, Prefát se však o nich nikterak nerozepisuje. Zaujaly ho pouze dva zámky, které jsou dominantou ostrova. Ve skutečnosti ony dva zámky tvořila jedna pevnost vystavěná na dvou vrcholech. Dodnes je nazývána Stará pevnost a leží na malém ostrůvku spojeném s Korfu železným mostem, v Prefátově době padacím dřevěným mostem. Vznikla v 6. století v době byzantské nadvlády, dostavěna byla v 15. století Benátčany.⁵⁶

Z ostrova Korfu se vyplavili na ostrov Zante, po krátké zastávce však pokračovali na Krétu.

Ačkoli by se zde Prefát rád podíval po známých památkách citovaných v literatuře, nebylo mu to umožněno z časových důvodů. Proto si prohlédl pouze město Candy, po němž je celý ostrov pojmenovaný.

Z Kréty pokračovala cesta na ostrov Kypr. V té době patřil Benátčanům, avšak roku 1571 jej získala Osmanská říše, proto Harantův pobyt na ostrově nebyl natolik příjemný jako Prefátův. Přístav Limisso, v němž měla loď zakotvit, hlídaly dvě lodě a nepustily do něj nikoho bez předchozí kontroly.

„Těž jakž jsme k tomu městečku Limisso přistali, každý den, dokudž jsme tu s naší naví stáli, viděli jsme každý večer asi hodinu na noc pálení oheňův pět neb šest na rozdílných místech podál od sebe, na to když jsem se ptal, proč by ty ohně pálili, tu mi odpověď dali,

⁵⁶ SMETANOVÁ, P.; STRUŽKOVÁ, K. *Korfu: průvodce*.

že vůkol a vůkol toho ostrovu Cypru ve všech, které blízko při moři leží, jsou najati k tomu sedláci, kterým se od toho platí, že každý den jeden z své vsi vejda večer na vrch, odkud by mohl daleko do moře viděti, shlídá, vidí-li jaké šífy neb galle na moři, nevidí-li žádných, tehdy se zase domů navrátí, pakli vidí, tehdy oheň pálí, tím znamení dávaje, že nějaké šífy, nave neb galle na moři vidí, a potom obyvatelé ve všech i jiní zvědí, když oheň páliti vidí na obyčejném místě, že nějaké galle neb šífy z té strany ostrovu před rukama jsou.“⁵⁷

Ani na Kypru se skupina nezdržela delší dobu. Prefát prozkoumal pouze městečko a nejbližší okolí, do větších vzdáleností se nepouštěl.

4.1.3 Svatá země

6. srpna vypluli z Kypru k přístavu Jaffa ve Svaté zemi. Po příjezdu na tehdy turecké území Svaté země téměř vše probíhalo jako při příjezdu Harantovy skupiny. Turci poutníky prohledali, taktéž prozkoumali i loď, a teprve poté všichni směli na oslech odjet do města Rámy. Zde se skupina ubytovala v témže domě určeném pro křesťanské návštěvníky jako skupina Harantova. Prefát se ale o erbech a jiných osobních záznamech vyrytých ve zdi nezmiňuje.

17. srpna 1546 se vydali opět na oslech cestou k Jeruzalému. Ubytovali se v klášteře na hoře Sion (neboli Chrámová hora, na níž se nachází i Zeď nářků, Skalní dóm apod.).

Brzy navštívili Boží hrob, ovšem až po složení tureckého poplatku, který činil devět cikynů, což byla stejná hodnota jako devět uherských zlatých. Harant později platil už cikynů jedenáct.

Prefát se o kostelu Božího hrobu a o hrobu samotném rozepisuje obšírněji než Harant. Popisuje detailně rozmístění všech předmětů v kostele, architektonické řešení budovy i materiály použité při stavbě a výzdobě. Zachytil i podobu Božího hrobu, která se dodnes téměř nezměnila.

„V té jeskyňce Božího hrobu pak to místo, kde leželo tělo Krista Pána, jest při stěně těž jeskyňky půlnoční a jest to místo všecko ohražené mramorem čistým a má na dyl, jak jsem je měřil a míru toho ještě podnes mám, bezmála půl čtvrtá lokte pražského, zšíří pěti čtvrti lokte, zvejší od země půl druhého lokte, a to jest tak co nějaký oltář, neb jest

⁵⁷ PREFÁT, O. *Cesta z Prahy do Benátek...*, s. 90.

nahoře velikým kamenem mramorovým přikryté, ač ta všecka jeskyňka slove hrob Boží, neb jest z skály samorostlé vytesaná, a všickni čtyři evanjelisté ji hrobem jmenují a v ní tělo Krista Pána leželo, ale však obzvláště a vlastně to místo v též jeskyňce, na kterém tělo páně obvinuté v plátno položeno bylo, jest ohražené mramorem a jest co oltář neb hrob nějaký. Protož to místo, na kterém tělo Páně leželo, na tento čas se viděti nemůže, leč by toho mramorového kamene odvaroval, kterým přikryto jest, čehož jistě žádnému snadno, aby tím hejbatí měl, nedopustí.“⁵⁸

Poté si prefát prohlédl kostel Panny Marie, kapli svaté Heleny a císaře Konstantina.

O svaté Heleně se Prefát i Harant zmiňují často. Svatá Helena neboli Helena Konstantinopolská žila v letech 255-330 n.l. Byla manželkou budoucího římského císaře Constantia I. Chlora, kterému již dříve porodila syna Konstantina, později zvaného Veliký. V necelých šedesáti letech přijala křesťanství. Svaté Heleně jsou přiznávány největší zásluhy na zachování většiny křesťanských památek v Jeruzalémě a Betlémě. Dala vykopat Kristův kříž a trnovou korunu, jeho hrob přikryla výše zmíněnou mramorovou deskou a spolu se svým synem nechala vystavět baziliku svatého Kříže v Jeruzalémě, baziliku Narození Páně v Betlémě a baziliku Apoštolů v Konstantinopoli. Dále postavila hrob Panny Marie a několik menších kaplí přímo v Jeruzalémě či na hoře Olivetské.⁵⁹

V kostele Božího hrobu Prefát zhlédl kapli hory Kalvárie, v níž zůstal otvor v zemi po Kristově kříži.

Po prohlídce celého kostela se Prefát navrátil zpět do kláštera hory Sion.

Ráno už se ovšem vydal na cestu do Betléma. Zde se celá skupina ubytovala v betlémském klášteře u kostela sv. Jeronýma, který byl v té době pobořen zemětřesením, a u baziliky Narození Páně.

Zhlédli baziliku s nejvýznamnějšími památkami – místo Kristova narození, tzv. jesličky a místnost, kde byla kdysi uložena těla nevinátek, jež nechal Herodes povraždit. Poté se vydali zpět do Jeruzaléma do kláštera hory Sion.

Druhý den sešli k potoku Cedron, který teče údolím Josafat a odděluje Jeruzalém od hory Olivetské. Při výstupu na horu prošli zahradou Getsemanskou, v níž se Ježíš modlil tu noc, kdy byl zatčen a ukřižován. Údajně je také místem, kde apoštolové

⁵⁸ PREFÁT, O. *Cesta z Prahy do Benátek...*, s. 143.

⁵⁹ http://cs.wikipedia.org/wiki/Flavia_Iulia_Helena

pohřbili Pannu Marii. Už v roce 333 ji navštívil anonymní „Poutník z Bordeaux“, jehož dílo *Itinerarium Burdigalense* je nejranějším cestopisem zanechaným křesťanským cestovatelem do Svaté země.⁶⁰ Zahradě dominuje kostel Utrpení (neboli kostel Všech národů) a ruský pravoslavný kostel Máří Magdaleny.

Při sestupu z hory Olivetské přišli do městečka Betania, jež je známé především Lazarovým hrobem, kterého Ježíš vzkřísil z mrtvých. Z Betanie lze též dohlédnout až k Mrtvému moři.

Poté důkladně prozkoumali hrob Panny Marie, který se nachází v údolí Josafat.

Také si Prefát povšimnul podobnosti mezi polohou hory Sion, údolí Josafat a hory Olivetské a polohou Strahova a Karlova v Praze.

26. srpna byl Oldřich Prefát pasován na rytíře Božího hrobu. Nejprve musel prohlásit, že jeho předci byli šlechtici a ani oni ani on se nechovali v rozporu se zákonem nebo dobrými mravy. Poté nastal samotný obřad pasování:

„Potom vstane, a tu mu gardian vloží řetěz zlatý na hrdlo, opáše pasem baltheo militari, vstrčí mu prsten zlatý na prst, item zlaté ostruhy na nohy, naposledy dá mu meč v pošvě, potom dobytý do ruky, a ten každý klénot když mu dává, mluví k němu slova latině, proč mu jej dává a na jaké znamení tím způsobem, jak když mistry neb doktory dělají. Potom po všem sehna se položí na hrob Krista Pána a gardian vezme meč dobytý a tím ho pasuje, udeře ho jím třikrát přes plece. Potom přiklekne a přijímá od gardiana sacramentum, tělo Páně pod jednou způsobou.“⁶¹

Druhý den se vypravili z kláštera hory Sion k řece Jordán, především kvůli místu, kde byl pokřtěn Kristus.

Pokračovali do města Jericha, které je zmíněno již ve Starém zákoně. V Prefátově době však z města zbyla pouze zbořenina s několika málo domky, v nichž žili Turci. Město Jericho je jedním z nejstarších měst na světě, které bylo trvale osídleno přibližně od roku 9000 př.n.l. V době bronzové dosáhlo velkého rozmachu, avšak kolem roku 1550 př.n.l. došlo k jeho destrukci buď dobytím nebo zemětřesením. V současné době ovládá Jericho Izrael, i když podle mírové smlouvy z Osla z roku 2001 spadá pod palestinskou samosprávu.⁶²

⁶⁰ http://cs.wikipedia.org/wiki/Getsemansk%C3%A1_zahrada

⁶¹ PREFÁT, O. *Cesta z Prahy do Benátek...*, s. 248.

⁶² <http://cs.wikipedia.org/wiki/Jericho>

Skupina projela i kolem Mrtvého moře, které údajně kdysi pohltilo biblickou Sodomu a Gomoru. Prefáta fascinovaly především vlastnosti jeho slané vody.

Cestou minuli i horu Quarantana, na níž se Ježíš 40 dnů a 40 nocí postil. Patrně zde má základy pojem karanténa. Lodě především u francouzských přístavů musely kvůli možné morové nákaze čekat čtyřicet dní, než byly do přístavu vpuštěny.

29.srpna se vydali přes Betlém do města Ebronu (dnešní Hebron). V době, kdy město navštívil Prefát, bylo z většiny pobožené. Stál zde ale kostel, který je tam dodnes. Ve 12. století byl změněn na mešitu a od roku 1267 byl zakázán přístup židům i křesťanům. Tento zákaz platil celých 700 let, byl tedy zrušen až roku 1967. Podle tradice stojí kostel nad jeskyní Machpela, v níž jsou pochováni nejvýznamnější osobnosti Starého zákona, jako jsou Abrahám a Sára, Izák a Rebeka, Jákob a Lea. Podle tradice zde má být pohřben i Adam s Evou.⁶³

Pak se vrátili do Jeruzaléma, kde každý dostal potvrzení o absolvování poutě do Svaté země. Z pamětihodností již viděli téměř vše, co navštívit chtěli, a proto se vydali na zpáteční cestu do přístavu Jaffa.

4.1.4 Ze Svaté země do Čech

10. září vyplula jejich loď směrem ke Kypru. O čtyři dny později byla napadena pěti tureckými loděmi, které se nejprve vydávaly za přátelské. Turecký sultán měl s Benátkami uzavřenou dohodu o neútočení.

„Vtom když na nás stříleli, počali byli zadu i do navi nahoru lézti, neb naše bárka vezla se za navi zadu prázdná, jsouce k ní přivázaná, do té Turkův z těch tří gallí zadních nalezlo mnoho, že jich plná byla, než jsme my o tom dobře zvěděli. Visel pak zadu z navi řebřík udělaný z provazů dolů, po kterém marináři z navi do bárky lezli, když ji potřebovati chtěli. Po tom řebříku počali Turci nahoru lézti z bárky do naší navi, tu na nás, kteří jsme vprostřed lodí na plácku byli, bylo zkřiknuto a zavoláno, abychom tam běželi, i když jsme nahoru zadu na navi vešli, vidouc je nahoru lézti, kamením jsme na ně házeli, a tak je s toho řebříku sehnali. A tak netoliko z řebříčku, ale i z bárky kamením jsme je vyházeli a řebřík nahoru vtáhli, ač velmi na nás zhusta šipkami stříleli i z ručnic, ale naše terče dobře nás před šipkami hájily.“⁶⁴

⁶³ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Hebron>

⁶⁴ PREFÁT, O. *Cesta z Prahy do Benátek...*, s. 321.

Během zápasu bylo zabito devět osob, z toho pět poutníků a čtyři námořníci. Později ještě několik lidí zemřelo na následky zranění. Sám Prefát byl střelen šípem do nohy, i když ne nebezpečně.

Benátská loď se nakonec bez většího poškození turecké ubránila a v pořádku doplula až na ostrov Kypr.

8. listopadu se vypravili z Kypru na Krétu a odtud po malé zastávce opět do Benátek. Rozloučili se s majitelem lodi a s její posádkou a vydal se domů, do Prahy.

Prefátova cesta trvala téměř 24 týdnů, z Benátek se vypravil 7. července 1546 a zpět se vrátil 20. prosince. Za tu dobu utratil 100 uherských zlatých.

Zimu strávil Prefát ještě v Benátkách a domů se navrátil až 4. dubna 1547.

5 VÁCLAV VRATISLAV Z MITROVIC

Václav Vratislav z Mitrovic byl renesančním autorem, žijícím v letech 1576-1634. Vychovávaným byl na jezuitských školách v Jindřichově Hradci, kde jeho otec spravoval statky Adamovi z Hradce, nejvyššímu kancléři českého království.

Roku 1591 byl povolán jako panoš do služeb dvorního rady Bedřicha Krekvice. Stal se členem průvodu směřujícího do Cařihradu a vedeného právě Krekvicem. V Cařihradu byl vězněn těžkým žalářem pět let. Vydal se na cestu jako patnáctiletý mladík a vrátil se jako životem zkušený mladý muž.

Kolem roku 1599 sepsal své zážitky v díle *Příhody*, které však nikdy nepublikoval. Dochovalo se pouze v opisech, vzniklých o mnoho let později, proto je jeho autenticita sporná.

Mitrovic se v pozdějších letech několikrát účastnil tažení proti Turkům.

V době protikatolického a protiněmeckého vzdoru v Čechách zůstal věrný císaři Ferdinandovi II., což ho uchránilo od pobělohorských perzekucí a vyneslo mu významné pozice u dvora, v zemském sněmu a královské komoře. Nepodílel se však na rozkrádání majetku popravených nebo vyhnaných českých pánů.

Roku 1629 povýšil do panského stavu, a to především díky zásluhám v boji s Turky a díky loajalitě vůči císařskému dvoru.⁶⁵

⁶⁵ BEJBLÍK, A. *Poznámka životopisná*. In VRATISLAV Z MITROVIC, V. *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*, s. 151.

5.1 Příhody Václava Vratislava z Mitrovic, které on v tureckém hlavním městě Konstantinopoli viděl, v zajetí svém zakusil a po šťastném do vlasti navrácení sám léta páně 1599 sepsal

5.1.1 Úvod

Mitrovicův cestopis lze nazvat nejdobrodružnějším dílem ze všech renesančních cest za poznáním. Na pozadí historickém, národopisném a zeměpisném ožívají autorovy paměti z životní cesty do cizích krajů.

Svůj vypravěčský styl založil na bezprostředním popisu situací, prokládaných lidovým jazykem. Některé pasáže Mitrovic obohacuje tureckou řečí, které se poměrně dobře za svůj pobyt naučil. Ačkoli se na výpravu vydal v pouhých patnácti letech a zážitky sepsal o osm let později, nízký věk na autorově myšlenkové vyzrálosti není patrný.

Jak už bylo zmíněno výše, Mitrovicův text se zachoval pouze v opisech. V roce 1777 jej vydal český obrozenec Pelcl, jenž se opíral o opis pořízený autorovým vnukem z roku 1727.⁶⁶ Pelcl využil toto dílo jako důkaz, že již v 16. století byl český jazyk vyzrálou řečí, jež lze položit do jedné roviny s paralelně vydávanými texty v jiných zemích, a tudíž jsou veškeré germanizační snahy v Čechách marné.

5.1.2 Z Vídně do Konstantinopole

1. října 1591 se Mitrovic vypravil do Konstantinopole jako pachole Bedřicha Krekvice, jenž byl poslem císaře Rudolfa. Cílem cesty bylo předat tureckému sultánovi Amuratovi III. (neboli Murad III.) roční poplatek 30 000 dukátů a k tomu mnoho rozličných darů.

První město, do něž po Dunaji dopluli, bylo Komárno. Odtud pokračovali s doprovodem, který tvořilo 300 pěších vojáků, 50 vojáků na koních a 15 lodí. Naproti jim ještě vyjelo několik tureckých lodí a jízdních oddílů, které vystřídaly dosavadní doprovod a císařskou skupinu převzaly pod svou ochranu.

⁶⁶ BEJBLÍK, A. *Nad Příhodami Václava Vratislava z Mitrovic*. In VRATISLAV Z MITROVIC, V. *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*, s. 154.

Takto dojeli až do Ostřehova (dnes Ostřihom, maďarsky Esztergom)⁶⁷ a poté do Budína (část dnešní Budapešti)⁶⁸, kde vykonali audienci u místních bašů. Zde Krekvic vyřídil jisté politické záležitosti a vzájemně si s tureckým představitelem vyměnili dary. Mitrovic byl zaujat zdejším palácem, který byl navzdory své rozlehlosti celý obložen koberci a po stěnách potažen čalounem. Také zdejší baše seděl na koberci obklopen polštáři z drahé látky.

Po příchodu na loď se Mitrovic pohoršil nad chováním jednoho člena císařského průvodu. Během toho, co probíhala již zmíněná audience, se nechal poturčit, tzn. konvertoval k islámu. Zdůvodnil to tím, že jeho bratr je v tureckém zajetí a rád by ho pomocí takovéto lsti přivezl zpět do vlasti.

„Ten tehdy Vlach, když jsme my u audiencí byli, z šífu vystoupil a k jančarům, kteří nám k stráži přidáni byli a na velikém vršku na břehu stan rozbitý měli, šel, s nimi pil, známost učinil, a že Turkem býti chce, oznámil, jakož pak hned klobouk svůj s hlavy sňal, na zemi nohama šlapal a rozřezav jej do Dunaje vhodil, obojek tolikéž na kusy roztrhal. Ihned mu od jančarův turecký punt aneb tulbant přinesen, na hlavu vstaven a on pryč do města odveden jest.“⁶⁹

V tureckém zajetí bylo v té době mnoho křesťanů. Mladí zajatci nebo synové křesťanských sedláků, žijících na osmanském území, byli každé tři roky vybíráni v počtu 300 osob a posíláni na výchovu. Odebrání bývali přibližně ve věku osmi let a po dosažení plnoletosti nastoupili do služby k některému z tureckých hodnostářů. V té době již vykonávali všechny potřebné pracovní úkony podle tureckých zvyků a samozřejmě i přijali muslimskou víru. Často se z nich stali „jančarové“, to jest původem křesťanští vojáci ve službách sultána, a ve své profesi nad jiné vynikali.

V Budíně se nachází i křesťanský kostel, v němž slouží mše farář kalvinista. Na kostelní věži visí hodiny, jediný užívaný exemplář, který Mitrovic na své cestě po osmanské říši spatřil. Turci se totiž hodinami vůbec neřídili, jen je občas nosili u sebe pro zpestření, když byli obdarováni křesťanem. Jejich čas se řídil sluncem nebo modlitbami, na než jsou svoláváni pětkrát denně.

S menšími zastávkami se poté vyplavili z Budína až do Bělehradu, ležícího na soutoku Dunaje a Sávy. Bělehrad je městem, v němž se od počátku jeho existence

⁶⁷ BEJBLÍK, A. *Identifikace míst*. In VRATISLAV Z MITROVIC, V. *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*, s. 147.

⁶⁸ [http://cs.wikipedia.org/wiki/Bud%C3%ADn_\(Budape%C5%A1%C5%A5\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Bud%C3%ADn_(Budape%C5%A1%C5%A5))

⁶⁹ VRATISLAV Z MITROVIC, V. *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*, s. 9.

střídaly různé národy, od Byzantinců, Slovanů, Benátčanů a Srbů až po Turky, kteří jej ovládli po mnoha neúspěšných pokusech roku 1521. Mitrovicův popis bohužel absolutně nekorresponduje s dnešní podobou Bělehradu. Město bylo totiž čtyřicetkrát zničeno během dobývání, které se často opakovalo především kvůli jeho strategické pozici.⁷⁰

Propluli dalšími městy, o nichž se Mitrovic příliš nerozepisuje, až stanuli v Sofii. Sofie se také rozkládá na strategickém místě – leží na křižovatce cest z Bělehradu do Istanbulu a Bukurešti. Pod osmanskou nadvládou se ocitla na téměř 500 let, od roku 1382-1878.⁷¹ Mitrovic se vyhýbá jakémukoli popisu města, pravděpodobně neměl dostatek času na prohlédnutí. V době jeho návštěvy byla nově dostavěna mešita Banja Baši, jež je dodnes jednou ze sofijských dominant.

Pokračovali v cestě až do městečka Selibrie (dnešní Silivri)⁷², které leží u moře. Díky své mladické nerozváženosti zde Mitrovic málem upadl do pirátského zajetí. Neodolal blízkosti moře a chtěl ho vidět zblízka, oddělil se bez povolení od skupiny a začal sbírat na pláži mušle. Mezitím se k břehu blížila pirátská loď, pro jejíž posádku bylo běžné unášet cizince a prodávat je do otroctví. Mitrovic byl na poslední chvíli nalezen členy svého průvodu a trestu od nich unikl jen díky své oblíbenosti u Krekvice.

5.1.3 Konstantinopol

25. listopadu dosáhla výprava svého cíle; vstoupila do Konstantinopole (neboli Cařihradu, dnešního Istanbulu). Mitrovic byl zaujat výhodným položením města na mapě. Leží sice v Evropě, ale na dosah má Asii, Egypt a Afriku. Navíc přiléhá k Marmarskému moři a nedaleko má i k moři Mrtvému.

4. prosince vykonal Krekvice audience u několika konstantinopolských bašů, předal jim dukáty a několik hmotných darů. Shodou okolností všichni tito bašové byli původem křesťané, které v útlém věku zajali a převychovali po tureckém způsobu. Svou rozumností se vypracovali až do takto významných úřadů a udržovali si je po mnoho let.

8. prosince se výprava dostala k samotnému sultánovi Amuratovi III. Prošli císařským palácem o několika nádvořích, až stanuli ve veliké síni bohatě zdobené koberci, zlatem a stříbrem. Odsud už pokračoval k tureckému panovníkovi pouze Krekvice a konzul císaře Rudolfa, žijící v Konstantinopoli trvale, Peca. Bašové je odvedli

⁷⁰ <http://cs.wikipedia.org/wiki/B%C4%9Blehrad>

⁷¹ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Sofie>

⁷² BEJBLÍK, A. *Identifikace míst*. In VRATISLAV Z MITROVIC, V. *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*, s. 148.

do vedlejší místnosti tak, že je drželi z obou stran za ruku, aby nemohli sultánovi ublížit. Kdysi byl totiž sultán Murata zavražděn jistým Chorvatem, jenž si u něj vyžádal audienci.

Krekvic oslovil sultána skrze překladatele:

*„Tu dragoman aneb tlumač, turecký renegát, přiveden byl, který od pana oratora sultánovi v krátkých slovích promluvil. Nejprveji pozdravení od J. M. C. oznámil, potomně list, témuž sultánovi svědčící, políbiv jej, s poklonou odevzdal. Kterýžto list sultán Mehemetovi bašovi, jakožto kanclíři, podal, a kterak by se náš císař na zdraví měl, se otázal. Tu pan orator na stranu poodstoupil. A za ním tím způsobem pan Pec od bašiv veden byl, a ruku sultánovi políbiv, též na stranu odstoupil.“*⁷³

Teprve poté vešel do místností zbytek císařského průvodu a políbil sultánovi ruku.

Po audienci následoval oběd v tureckém stylu. Jedlo se na zemi na koberecích, avšak speciálně pro křesťanskou výpravu postavili na koberce i nízké stolky.

Vrátili se zpět do domu, v němž byli ubytováni, a protože chtěli volný čas využít prohlídkou města, požádali o doprovod a vypravili se do chrámu Hagia Sofia (neboli chrám Boží moudrosti). Tento chrám byl vystavěn roku 537 byzantským císařem Justiniánem, i když jeho podobu opakovaně narušilo zemětřesení. Po dobytí Konstantinopole Osmany roku 1453 byla přestavěna na mešitu.⁷⁴ Jen díky přimluvě a darům byli Mitrovic a další křesťané vpuštěni dovnitř.

Pokračovali v procházce po městě. Spatřili mnoho zvířat, jež u nás nejsou k vidění, kupříkladu i ochočené lvy, které si jejich vlastníci vedli na řetězu během procházky. Navštívili i hippodrom, kde se udála různá sportovní klání. Vpustili je i do sultánovy maštale, kde se obdivovali krásným arabským koním. O ty se Turci starali znamenitě, i když s několika odlišnostmi danými místními přírodními podmínkami. Kupříkladu kvůli nedostatku sena a slámy koním podestýlali sušeným trusem.

Mitrovic si všímal i tureckých zvyků a pověr. Několikrát viděl, jak Turek koupil na trhu lapeného ptáčka a vypustil ho opět na svobodu. Věří, že tím dosáhne u Alláha milosti. Také nenechali povalovat se po zemi kus papíru, protože je to materiál, na něž se zaznamenává boží slovo. Dále lidé kupovali od pouličních prodavačů maso a krmili jím v určitém hodinu a na určitém místě psy a kočky. Zvířata už byla navyklá a v danou dobu

⁷³ VRATISLAV Z MITROVIC, V. *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*, s. 42.

⁷⁴ http://cs.wikipedia.org/wiki/Hagia_Sofia

se na tom místě sama scházela. Některé zvyky byly ku prospěchu všem bez rozdílu náboženství.

„Jsou také v Konstantinopoli jisté osoby nařízené, které pro odplatu boží všudy po městě v kožených sumácích čerstvou vodu studniční nosí, majíce v těch sumácích rovně jako v dudách trubičky; z nich do koflíků cínových nalévají, a kdokoli napítí se žádá, Turek, křesťan, žid, pítí dávají; a to mnozí v testamentu a kšaftu nařizují a platy těm služebníkům odkazují. Chodí také po městě velmi mnoho slepých řadem, jeden po druhém, někdy po desíti, dvanácti a patnácti, a ten vůdce jejich přední, který je od jednoho domu k druhému vodí a almužny bere, nebo málo vidí, aneb jest na jedno oko slepý. Také almužny žádný neodpoví, nebo je za svaté lidi mají, pravíce, že jsou v Meše byli nejsvětější hrob jejich proroka spatřili a jej navštívili. Z té tehdy příčiny, poněvadž sobě víceji na tom světě nežádají, aby již na marné věci nehleděli, sami dobrovolně železo horké rozpálí, a vypijíce nějaký prášek, nad tím tak dlouho oči drží, až jim dokonce vytekou.“⁷⁵

Rozhodli se zavítat do města Galaty (dnes istanbulská čtvrť)⁷⁶. Přepřeluli mořskou zátoku a navštívili tam jistého německého zlatníka, který je výtečně pohostil. Mitrovič zde asi poprvé v životě okusil víno, a protože bylo velmi silné, na cestě zpět o sobě nevěděl a museli ho dovést. Když to uviděl pan Krekvič, dal Mitroviče zmrskat čtyřiceti ranami tak, že musel ještě 14 ležet a hojit se. Od té doby Mitrovič nikdy neholdoval vínu ve větší míře.

V Istanbulu strávili celý rok příjemným nicneděláním, procházkami, projížděnkami a hrami. Jídlo jim nechal posílat sám sultán.

5.1.4 Turecké zajetí

Brzy však nastal problém. Každoroční poplatek, který byl sultánovi od císaře Rudolfa posílán, tentokrát poslán nebyl. Zapříčinil to vpád jistého tureckého baši na křesťanské území, dobytí chorvatského zámku Vyhyš' a povraždění a zajetí mnoha křesťanů. Krekvič zjistil, že Turci chystají další vpád do Uher, a varoval císaře Rudolfa. Proto při bitvě císařská vojska porazila Osmany s velkou převahou.

V Istanbulu to způsobilo vlnu nevole. Chystala se otevřená válka v Uhrách

⁷⁵ VRATISLAV Z MITROVIC, V. *Příhody Václava Vratislava z Mitrovič*, s. 52.

⁷⁶ http://cs.wikipedia.org/wiki/Konstantinopolsk%C3%A9_hradby

a velení bylo svěřeno bašovi jménem Sinan. Ten byl také rodilým křesťanem, avšak s velikou chutí a zájmem se nechal převychovat a posléze se ve vojenských službách vyznamenal pobitím mnoha „bezvěrců“. Sinan nechal Krekvice a celý jeho průvod zavřít a hlídat v jejich domě.

Tak uplynuly čtyři měsíce, během nichž se rozmohl v Konstantinopoli mor. Zemřelo mnoho lidí a několik jich bylo i z císařské výpravy.

Mezitím Krekvic bez přestání shromažďoval informace o osmanských vojenských plánech, které mu byly přinášeny i od osob ze sultánova paláce.

V tu dobu uprchl z jejich opevněného domu pražský hofmistr Mörthen, protože se dopustil pohlavního zneužití mladého sluhy. Nechal se poturčit a bašovi Sinanovi prozradil vše o Krekvicových tajných protitureckých aktivitách. Turci vtrhli do domu, Krekvice odvezli k bašovi Sinanovi a ostatní, včetně Mitrovic, odpluli v poutech do vězení na břehu Černého moře. Mitrovic byl v tu dobu těžce nemocný, a tak několik pasáží cesty zná pouze z vyprávění.

Vězení, do něhož se dostali, se skládalo se ze tří identických budov.

V první byli vězněni především křesťané, již se vyučili nějakému řemeslu. Turci denně využívali jejich služeb a za dobře odvedenou práci jim dávali výživnější jídlo. Zřídka se stalo, že po mnohaleté záslužné práci byli vězni propuštěni a směli se navrátit do křesťanských zemí.

Ve druhé budově se nacházeli vězni, kteří neovládali řemeslo žádné. Proto je brávali jako veslaře na lodě nebo jako pomocné síly na stavbu. Zacházeno s nimi bylo o poznání hůře, museli být k dispozici čtyřicet hodin denně. K jídlu měli přiděleny pouze dva malé bochníky chleba.

Třetí budova sloužila jako místo pro nemocné a staré vězně.

Mitrovic se nezmiňuje, do kterého vězení byli umístěni. Všechny členy výpravy přikovali do dvojic těžkým řetězem, aby zabránili možným útěkům. Mitrovic byl připoután k nemocnému apatykářovi. Protože ho navíc stihla úplavice, musel často odbíhat stranou vykonat potřebu, což s nemohoucím apatykářem nešlo. Byl proto přikován ke knězi.

Od jiných vězňů se Mitrovic naučil vyrábět turecké klobouky, punčochy a rukavice, čímž si vydělal nějaké peníze na nákup potravin.

Mezitím porazila křesťanská vojska Osmany v Uhrách a mnoho jich zabila. Mezi konstantinopolskými Turky se vzedmula vlna nenávisti. Zdejší strážní oznámili

uvězněné císařské výpravě, že jim budou uřezány uši a nosy, což vzbudilo mezi vězni paniku.

„Toť přijde k večeru kvadrian baše a nás všeckny, abychom ven šli, vyvolati dá. Ten měl dva barvíře s sebou a poručil se nám všem na zem posaditi. A tu my vyplakáni jsouce, jináčeji jsme se nedomnívali, nežli že již se tak, jak nám pravili, stane. Žádný nechtěl první býti a se posaditi, až karváčem k tomu přinuceni byli. Tu může každý znáti, jak nám okolo srdce bylo; všickni zbledli co roucha. Barvíři přistoupivše a nás tak strašlivé a bledé vidouce, srdečně se smáli, ale nám jináčeji okolo srdce bylo. Tak oni všechněm hlavu místo uší oholili i brady, neb někteří obdélné měli, a nasmávše se nám do vole, do vězení zase jíti kázali. Když nás pak strach pominul a my tak jeden na druhého, jaké telecí hlavy máme a všeckno bez brady jsme, hleděli, nemohli jsme se od smíchu zdržeti, neb sotva jeden druhého poznati mohl. Aniž jsme jim co od pucování zaplatili, nýbrž nám darmo dosti strachu nahnali. Dávali nám potomně jistou toho zprávu, kterak největší vizír konečně poručil nám uši a nos uřezati, chtě nás tak do křesťanstva propustiti, ale že jich mufti proti tomu byl a pravil, poněvadž jsme proti nim neválčili, nýbrž v poselství byli a ničím vinni nejsme, že by hřích byl nás tak bez viny zohaviti. Nemoha se pak nad námi jinačeji pomstíti, tak nám břitvou hlavy a brady oholiti poručil a druhý den všeckny na galery mezi jiné vězně k veslům ukovati dal.“⁷⁷

Geléra byla typem lodi, kterou poháněla vesla a zároveň vítr v plachtách.

U každého vesla sedělo několik řetězem připoutaných veslařů, pohánějících loď za těžkých podmínek ve dne i v noci. Galéra byla využívána pro obchodní i válečné účely už 3000 let př.n.l. Jejich vymizení ze světových moří způsobil nástup dělostřelectva v 15. století a později vynález parního stroje v 16. století.⁷⁸

Mitrovic popisuje plavbu na galérách jako jeden z nejhorších zážitků. Tyto lodě nejsou ničím kryté, tudíž zajatci veslovali na přímém slunci celý den. Na jedné lodi jich jelo kolem tří set a seděli na lavicích po pěti. Při poklesu výkonnosti dostávali údery mokrým provazem přes záda a do ran jim stékal pot.

Jídlo bylo také skrovné, avšak při krátkých pobytech v přístavu si Mitrovic a ostatní vydělávali pletením punčoch a klobouků, za což si poté kupovali potraviny.

Po půl roce na moři byli za trest posláni do vězení Černá věž kvůli opětovnému vítězství křesťanů nad Turky v Uhrách. Černá věž byla osmanským nejhorším žalářem.

⁷⁷ VRATISLAV Z MITROVIC, V. *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*, s. 89.

⁷⁸ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Gal%C3%A9ra>

Neměla žádná okna, čili vězni byli drženi v temných kobkách a dosud nikdy se odtud žádný nevrátil. Každému zajatci nebo odsouzenému křesťanovi se nabízelo, aby přestoupil na muslimskou víru, nechal se poturčit a obřezat. Celá Mitrovicova skupina to však odmítla.

Proto bylo všech dvaadvacet křesťanů vsazeno do žaláře. Jejich strážci se jich zželelo, a proto se jim snažil trest ulehčit. Místo celodenního vsazení do klády měli pouze na nohách okovy a vyjednal jim denní přísun chlebu. Prostoru se jim nedostávalo, v jedné místnosti se tlačili v počtu 26 osob. Po několika dnech, kdy si přivykli na tmou nebo světlo od lampy, si mezi sebou vytvořili jistá pravidla přidělu pití a jídla. Díky tomu, že opět začali vyrábět klobouky a punčochy, si vydělali trochu peněz, za které si nakoupili potřebné věci pro vaření polévky. Od strážců dostali latinské a německé knihy, především bible a zpěvy. Společně se modlili a zpívali vždy ráno a večer. Denní dobu určovali podle střídání stráží a podle každodenní kontroly pout.

Mitrovic se zde naučil turecky číst a psát, aby ukrátil dlouhou chvíli a v případě vysvobození ze žaláře a cesty domů byl křesťanům něčím prospěšný. Musel toho však nechat, neboť dosahoval výborných výsledků a nejvyšší strážný ho chtěl poturčit.

Turečtina patří mezi turkické jazyky používané na celém území bývalé Osmanské říše, v současnosti především v Turecku, Bulharsku a na Kypru. Až do roku 1928 používala k zaznamenávání určitý typ arabského písma, poté byla na popud prvního tureckého prezidenta Kemala Atatürka zavedena latinka.⁷⁹

Mezitím došlo k několika změnám. Psal se rok 1595, když zemřel sultán Amurat a nahradil ho jeho syn Mehemet (neboli Mehmed III.).

Baše Sinan dosáhl při bojích v Uhrách dílčího úspěchu; dobyl pevnost Ráb a vrátil se do Konstantinopole v pozici oslavovaného vítěze. Posléze plánoval zaútočit na Prahu a Vídeň. Mitrovicovi se podařilo pomocí kupce, jenž jim nosil potraviny, odeslat do Prahy zprávu o osmanských záměrech.

Zatímco Sinan působil v Uhrách, jeho zástupcem v Konstantinopoli byl stanoven baše Ibrahim. Ten přislíbil po orodování nejvyššího strážného Černé věže přímluvu za propuštění celé císařské výpravy. Ibrahim sám vězně propustit nemohl, to bylo privilegium nejvyššího vezíra, jímž byl baše Sinan.

Nejvyšší vezír rezolutně odmítl Mitrovice a ostatní propustit, a tak zůstali v žaláři i nadále. Štěstí jim však přálo a baše Sinan brzy zemřel. Jeho nástupcem se stal

⁷⁹ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ture%C4%8Dtina>

baše Ibrahim, který byl uvězněným křesťanům lépe nakloněn. Nechal si je k sobě přivést.

„Jak pak ten vinšovaný den přišel, tu nás aga všechny z vězení pustiti a pouta z jedné nohy sníti poručil, které jsme na pasu každý, aby volněji je nésti mohl, přivázali. A když jsme na to přemilé povětrí přišli, jako bychom se znovu zrodili, tak se nám zdálo. Však jsme na slunce hleděti nemohli, nýbrž přišedše z tak velké tmy nenadále na světlo, sluncem se zrak urážel a slzy z očí padaly, až zase pozvykly pomalu sobě hleděti.“⁸⁰

Vypravili se tedy do Konstantinopole žádat o své propuštění. Nejvyšší strážný Mitrovic varoval, aby raději nejezdil a pro svůj mladý vzhled nebyl některými baši zajat a poturčen. Mitrovic na jeho rady nedal, na lodi s nimi odplul, ale v Konstantinopoli ho musel strážný schovat, protože Mitrovic opravdu budil nemalý zájem.

Baše Ibrahim udělil celé výpravě milost a povolil odjet zpět do Prahy a Vídně. Po návratu do Černé věže však nejvyšší strážný požadoval po celé skupině 200 dukátů za své služby a největší podíl na jejich propuštění. Žádali tedy v přístavu po benátských kupcích půjčku na úpis, nikdo ale nebyl ochoten takovou sumu vydat. Strážný si byl jist, že jej chtějí podvést, a uvrhnul je opět do věže. Až po několika týdnech jim byli poslány peníze od Křištofa Vratislava z Mitrovic, strýce Václava V. z Mitrovic, a kněze Adama z Vinoře. Poté teprve byli ze žaláře vyvedeni a s anglickým poslem vypraveni na cestu do vlasti.

5.1.5 Z Konstantinopole do Prahy

V té době měla Osmanská říše uzavřenou dohodu o vzájemném neútočení s Benátkami, Francií a Anglií. Pomohly tomu spory, jež měl habsburský císař s jinými evropskými panovníky. Proto se v Konstantinopoli neustále zdržoval určitý počet křesťanských vyslanců nebo kupců.

Mitrovic a ostatní sice byli pod záštitou anglického posla a jeho průvodu, ten však spadl do zadního voje obrovské osmanské armády vedené samotným sultánem, která táhla do Uher a jejíž ambice sahaly až do Vídně. Takto se dopravili až do Bělehradu, kde si císařská skupina vyprosila dřívější odjezd do Budína a poté do Čech s tím, že bude všude informovat o velikosti osmanského vojska a jeho nezměrné síle.

⁸⁰ VRATISLAV Z MITROVIC, V. *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*, s. 118.

S doprovodem dopluli do Ostřehova a poté do Vídně k arciknížeti Matyášovi. Referovali mu o síle a záměrech tureckého vojska a podivili se nad špatnou informovaností zdejších vojevůdců.

Poté byli vypraveni do Prahy k audienci u samotného císaře Rudolfa II. Od panovníka obdrželi finanční vyrovnání za své útrapy, avšak k Mitrovicovi se nedostal ani zlomek částky. Rovnou z císařského paláce se bývalá výprava rozjela do svých domovů.

ZÁVĚR

Cestopisy vždy byly, jsou a budou oblíbeným literárním žánrem. Poznávání cizích zemí a zvyků bylo lákavé i pro ty, jenž se nemohli na cestu vypravit, a tudíž se o nové poznatky obohacovali alespoň prostřednictvím četby zápisků svých krajanů.

V dnešní době, kdy už na zemi nejsou téměř žádná neprozkoumaná místa, se kompozice cestopisného díla značně proměnila. Uvádí se v nich přesné geografické, historické, národopisné a sociální informace a dále především informace určené pro turismus v dané lokalitě, rady a tipy na zajímavá nebo cenově výhodná místa.

Středověký cestopis má spíše informativní charakter; čtenáře obeznámí s navštívenými místy, ale nikterak není nastíněna eventualita, že by se měl čtenář do daných míst vydat.

Díla analyzovaná v této práci nelze kvalitativně seřadit od nejzdařilejšího po méně povedené. Každé z nich je něčím specifické a vyniká v tomto ohledu nad jiné. Je však možné alespoň připodobnit díla Kryštofa Haranta a Oldřicha Prefáta. Oba se vydali do stejné lokality, nebyli součástí žádné skupiny směřující do cizích zemí za určitou povinností a svou cestu vykonali přibližně ve stejné době (ačkoli historické pozadí se v jejich dílech značně liší).

Pro své putování měl každý uvedený autor jiné pohnutky. Václav Šašek z Bířkova se účastnil poselstva, které bylo vypraveno do evropských zemí z politických důvodů, avšak on sám o pravém smyslu cesty neměl ponětí. Cestu po Evropě pojal jako putování urozených pánů po významných dvorech za získáním slávy a cti, jak tomu bylo běžné v rytířských dobách. Koncem 15. století již však bylo rytířství na sklonku své existence, což dodává Šaškovu cestopisu jemně romantický nádech.

Oldřich Prefát byl přizván svým přítelem ze studií k již plánované pouti do Svaté země. Protože v dané době byla pouť po stopách Kristových vysoce ceněnou záležitostí a finanční tíseň Prefáta netížila, rád souhlasil.

Cesta Kryštofa Haranta byla podnícena zármutkem nad ztrátou ženy a zároveň snahou vyrovnat se krajanům, kteří už takovou výpravu podstoupili.

Václav Vratislav z Mitrovic se vypravil do centra Osmanské říše jako člen poselstva vedeného dvorním radou Krekvicem, k němuž byl dán na výchovu.

Specifikem Šaškova cestopisu jsou popisy královských dvorů a vévodských paláců. Navštívil většinu evropských zemí, tudíž podal obraz o mnoha národech a jejich charakteristických znacích, které ještě nepodlehly budoucí evropské snaze o integritu.

O politických situacích daných zemí se však příliš nerozepisuje, opomněl například takovou událost jako anglickou válku růží.

Jedním z nejmarkantnějších Šaškových zájmů se stalo zemědělské hospodaření a uspořádání krajiny vůbec. Všiml si, jaké plodiny se v které zemi pěstují, jakým způsobem se o ně lidé starají nebo například jakými porosty je pokryta krajina okolo. Rozpoznával jednotlivé stromy a podívoval se nad jejich nerovnoměrným uspořádáním. Co se obyvatel týče, dokázal být Šašek velmi kritický, především po překročení španělských hranic. Zde se mísily kultury křesťanské s arabskými, prolínalo se křesťanství a islám, z čehož vzniklo společenství rozličných zvyků a způsobů. Několikrát zde bylo poselstvo napadeno a zažilo nepříjemné momenty. Naopak Šašek velebí pohostinnost Portugalců.

V některých situacích se autor zmiňuje o nadpřirozených jevech se zjevnou vírou v jejich existenci, což lze prominout s ohledem na století, v němž byl cestopis sepsán. Avšak některým příběhům, které byly poselstvu vypravovány při prohlížení relikvií, nevěřil ani on sám. Půvabná je projevovaná naivita a upřímné podívování, které Šašek místy nedokázal skrýt. Mnoho věcí bylo „nejkrásnější, jaké kdy viděl“, „největší, jaké kdy viděl“ atd., i když se s danou frází opakoval v několika zemích při posuzování té samé věci (např. kostely a katedrály).

Velký zájem u Šaška budily rytířské souboje a silové zápasy. Ve většině zemí byl na počest poselství uspořádán turnaj, při němž čeští cestovatelé prokázali fyzickou zdatnost. Šašek se rytířských soubojů neúčastnil, o jednom svém silovém zápase se však zmínil, a to s upřímnou sebekritičností.

Celkový přínos Šaškova *Deníku* je tedy v podání částečného obrazu o evropských krajinách a jejich obyvatelích. Je také jediným hodnotným dílem z Čech 15. století, které se řadí do cestopisného žánru.

Cestopis Oldřicha Prefáta se po svém vzniku stal pomocníkem pro poutníky do Svaté země. Čerpal z něj i Kryštof Harant, když se o padesát let později vydával na svou pouť. Prefát byl velmi pozorným cestovatelem a dokládal to mnoha detailními popisy věcí a míst, s nimiž se dostal do styku. Čtenář si tak dokázal živě představit, jak se např. cestovalo na lodi a k čemu slouží veškeré její části. Nebyl tedy poutníkem zaměřeným do sebe a zabývajícím se kajícně pouze svým nitrem a svou vírou při cestě na nejposvátnější křesťanská místa. Důkladně popsal i architektonické řešení budov v Jeruzalémě, jejich kompoziční řešení a materiály, z nichž vše bylo vyhotoveno, což dnes slouží jako pomůcka pro výzkum památek.

Prefát se snažil užívat jednoduchého jazyka, aby bylo dílo pochopitelné pro širší vrstvy čtenářů. Několikrát užil i spojení z obecné češtiny.

Oproti Harantovi i Šaškovi je dílo lépe stavěno co se srozumitelnosti týče. Prefát pomáhá čtenáři orientovat se v prostoru, často užívá světových stran a měřících jednotek. Rozdíl ve způsobu cestování Prefáta a Haranta je značný. Prefátova pouť byla vcelku bezpečná, měl zajištěnou ochranu po celou dobu, kdy vyjel z Benátek a opět se do nich navrátil. Jídla měl na lodi dostatek, peníze mu také nechyběly. Oproti němu cestoval Harant za značně ztížených podmínek, za což mohla především změna politické situace a tím nastalý pokles počtu poutníků do Svaté země. Nebylo tedy příliš snadné zajistit si plavbu po moři a ochranu na tureckém území.

Harantův cestopis je výjimečným dílem českého humanismu. Je to dáno autorovým širokým spektrem zájmů, dovedností a tzv. renesanční vzdělaností. Od ostatních uvedených cestopisů se Harantova *Cesta* liší větším rozsahem popsaných prvků. Dílo obsahuje jak poznámky geografické, národopisné, sociální a politické, tak poznámky historické, v nichž se projevuje Harantova snaha dozvědět se o zemi, do níž se vydával, co nejvíce informací předem. Také se zabýval otázkami obchodními; zjišťoval, co která země vyváží, s čím nejvíce obchoduje apod.

V některých pasážích se autor vyjadřuje přinejmenším neskromně, avšak v jeho případě je neskromnost oprávněná. Se svými znalostmi několika jazyků, dějin, technických věcí a uměním hudebním opravdu nad své současníky vynikal.

Také musel projevit spoustu odvahy při vstupu na nepřátelské území. Čechy byly v tu dobu ve válce s Osmany a při prozrazení Harantovy totožnosti by se jistě nenavrátil do vlasti. Proto se vydával za Benátčana, s nimiž měli Turci uzavřenou smlouvu o neútočení. Díky jeho jazykovým schopnostem mu to nedělalo veliké obtíže.

Nejdobrodružnějším z uvedených děl jsou nepochybně *Příhody* Václava Vratislava z Mitrovic. Na svou cestu do Konstantinopole se vydal v pouhých patnácti letech, do vlasti se však vrátil až za pět let. Ačkoli své zážitky sepsal pouhých osm let od vycestování, jeho mládí se neprojevuje na kvalitě. Svůj cestopis založil na bezprostředním popisu situací prokládaným lidovým jazykem. Také ho obohacuje tureckou řečí, které se během svého pětiletého pobytu poměrně dobře naučil. Mitrovic se zaměřuje spíše na způsob života tureckých obyvatel, zaznamenává jejich zvyky a způsoby. Krajina či obhospodařování půdy pro něj nejsou podstatné, jak tomu bylo např. u Šaška.

Mitrovic měl své putování ulehčené v tom, že nemusel zajišťovat nic potřebného pro cestu ani před ní, ani během ní. Byl pouze členem početné skupiny, jež už měla vše zaopatřené a smluvené. Až během tureckého zajetí se musel aktivně podílet na způsobu přežití a na vyjednávání o propuštění.

Příhody jsou dílem sice cestopisným, avšak od ostatních cestopisů v této práci se liší především svou kompozicí. Není zde zaznamenaná kontinuální cesta, naopak putování do Konstantinopole a zpět se jeví jako méně podstatné než sám pobyt v ní. Ten je jádrem celého díla.

Všechny čtyři cestopisy se řadí mezi skupinu, která inklinuje k realističnosti spíše než k fikci. Autoři zaznamenávají pouze očitě svědectví procestovaných míst, udávají situace tak, jak si je pamatují, a nepotřebují zvyšovat zajímavost textu nadpřirozenými výmysly. Drobné výjimky však nalezneme u Šaška, což lze prominout vzhledem k tomu, že své dílo sepsal o století dříve než zbylí uvedení autoři.

Maličko úsměvně působí na dnešního čtenáře první setkání cestovatelů s živočichy v tehdejší Evropě neznámými. Prefát spatřil na své pouti chameleona a dokázal ho výborně popsat. Harant se setkal s žirafou, avšak z jeho charakteristiky není patrné, jaké zvíře vlastně popisuje. Její nejdominantnější znak – dlouhý krk – jaksí opomněl. Oba autoři byli však konsternováni delfíny, kteří je doprovázeli na jejich plavbách.

Ve této práci je uveden pouze zlomek starších českých cestopisů. S postupujícím časem vznikalo více děl tohoto žánru, především díky misionářským cestám. Nejsou zde tedy uvedena všechna humanistická cestopisná díla, pouze díla vybraná na základě své kvality a atraktivity, kterou všechna do detailu potvrdila.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Primární literatura:

HARANT, K. *Cesta Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdržic a na Pecce...* Praha: Panorama, 1988. ISBN neuvedeno.

PREFÁT, O. *Cesta z Prahy do Benátek...* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-882-2.

ŠAŠEK Z BÍŘKOVA, V. *Deník o jízdě a putování...* 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1974. ISBN neuvedeno.

VRATISLAV Z MITROVIC, V. *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic.* Praha: Mladá fronta, 1977. ISBN neuvedeno.

Sekundární literatura:

BEJBLÍK, A. *Nad Příhodami Václava Vratislava z Mitrovic.* In VRATISLAV Z MITROVIC, V. *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic.* Praha: Mladá fronta, 1977. ISBN neuvedeno.

BEJBLÍK, A. *Identifikace míst.* In VRATISLAV Z MITROVIC, V. *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic.* Praha: Mladá fronta, 1977. ISBN neuvedeno.

BEJBLÍK, A. *Poznámka životopisná.* In VRATISLAV Z MITROVIC, V. *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic.* Praha: Mladá fronta, 1977. ISBN neuvedeno.

HAYWOOD, J. *Historie světa.* Praha: Columbus, 1998. ISBN 80-85928-81-7.

HRABÁK, J., JEŘÁBEK, D., TICHÁ, Z. *Průvodce po dějinách české literatury.* Praha: Panorama, 1984. ISBN neuvedeno.

HRBEK, I. *Doslov.* In HARANT, K. *Cesta Kryštofa Haranta...* Praha: Panorama, 1988. ISBN neuvedeno.

KOLÁR, J. *Václav Šašek z Bířkova a jeho Deník.* In ŠAŠEK Z BÍŘKOVA, V. *Deník o jízdě a putování...* 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1974. ISBN neuvedeno.

MARTÍNKOVÉ, M. A J., *Čeští cestovatelé a mořeplavci.* Praha: Albatros, 2006. ISBN 80-00-01863-2.

PAVERA, L.; VŠETIČKA, F. *Lexikon literárních pojmů.* Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-124-1.

Slovník literární teorie. Praha: Československý spisovatel, 1977. ISBN neuvedeno.

SMETANOVÁ, P.; STRUŽKOVÁ, K. *Korfu: průvodce.* Praha: Fischer, 2000. ISBN 80-85919-38-9.

SVOBODOVÁ, L. *Jeruzalém a Svatá země.* Praha: Ikar, 2005, s. 155. ISBN 80-249-0443-8.

TICHÁ, Z. *Jak starí Čechové poznávali svět: Výbor ze starších českých cestopisů 14.-17. století*. Praha: Vyšehrad, 1986. ISBN neuvedeno.

Internetové zdroje:

- Brusle**. Poslední revize 15.1.2009. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Brusle>
- Korida**. Poslední revize 27.3.2009. Dostupné z <http://www.spanelsko.info/zapasy.htm>
- Segovia**. Poslední revize 18.3.2009. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Segovia>
- Seznam nejstarších univerzit**. Poslední revize 2.4.2009. Dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_nejstar%C5%A1%C3%ADch_univerzit
- Dějiny Portugalska**. Poslední revize 31.3.2009. Dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/D%C4%Bjiny_Portugalska
- Santiago de Compostela**. Poslední revize 21.3.2009. Dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/Santiago_de_Compostela
- Madrid**. Poslední revize 12.4.2009. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Madrid>
- Miláno**. Poslední revize 25.3.2009. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Mil%C3%A1no>
- Seznam světového dědictví**. Poslední revize 19.2.2009. Dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_sv%C4%Btov%C3%A9ho_d%C4%Bdictv%C3%AD_v_Evrop%C4%B:Irsko_a%C5%BE_Malta
- Lev z Rožmitálu**. Poslední revize 17.3.2005. Dostupné z http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/ministr/ministri_a_ministerstvo_v_historii/jaroslav_lev_z_rozmitalu.html
- Canterbury**. Poslední revize 6.4.2009. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Canterbury>
- Salisbury**. Poslední revize 28.3.2009. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Salisbury>
- Upálení na hranici**. Poslední revize 15.1.2009. Dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/Up%C3%A1len%C3%AD_na_hranici
- Kanál Grande**. Poslední revize 22.3.2009. Dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/Canal_Grande
- Kréta**. Poslední revize 20.3.2009. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kr%C3%A9ta>
- Olivetská hora**. Poslední revize 3.3.2009. Dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/Olivetsk%C3%A1_hora
- Suezský průplav**. Poslední revize 15.3.2009. Dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/Suezsk%C3%BD_pr%C5%AFplav
- Getsemanská zahrada**. Poslední revize 5.3.2009. Dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/Getsemansk%C3%A1_zahrada
- Budín**. Poslední revize 1.3.2009. Dostupné z [http://cs.wikipedia.org/wiki/Bud%C3%ADn_\(Budape%C5%A1%C5%A5\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Bud%C3%ADn_(Budape%C5%A1%C5%A5))
- Kryštof Harant**. Poslední revize 2.11.2004. Dostupné z http://www.valka.cz/newdesign/v900/clanek_10817.html
- Biskajsko**. Poslední revize 24.4.2009. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Biskajsko>
- Aragonie**. Poslední revize 10.4.2009. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Aragonie>
- Konstantinopolské hradby**. Poslední revize 8. 4. 2009. Dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/Konstantinopolsk%C3%A9_hradby
- Jordán**. Poslední revize 22.2.2009. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Jord%C3%A1n>

Řád rytířů Svatého hrobu. Poslední revize 5.12.2008. Dostupné z <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=10492>

Svatá Helena. Poslední revize 14.2.2009. Dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/Flavia_Iulia_Helena

Jericho. Poslední revize 8.3.2009. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Jericho>

Hebron. Poslední revize 21.2.2009. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Hebron>

Galéra. Poslední revize 17.3.2009. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Gal%C3%A9ra>

Turečtina. Poslední revize 13.4.2009. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ture%C4%8Dtina>

Hagia Sofia. Poslední revize 5.4.2009. Dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/Hagia_Sofia

Bělehrad. Poslední revize 17.3.2009. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/B%C4%9Blehrad>

Sofie. Poslední revize 25.3.2009. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Sofie>

Chrám Božího hrobu. Poslední revize 24.3.2009. Dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/Chr%C3%A1m_Bo%C5%BE%C3%ADho_hrobu

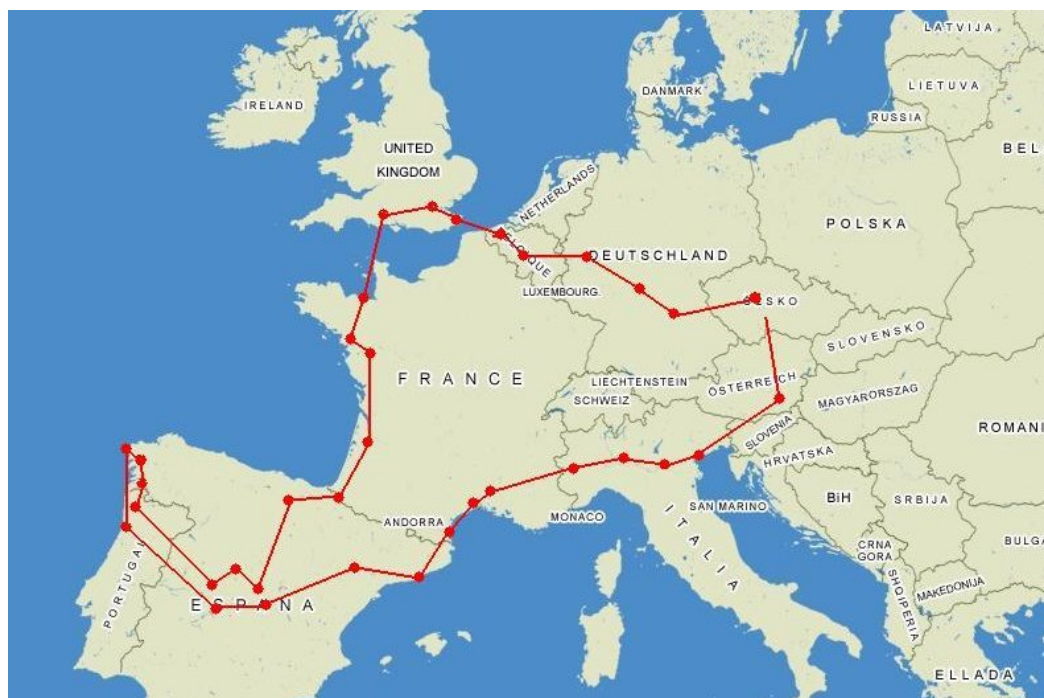
Jeruzalém. Poslední revize 26.2.2009 <http://cs.wikipedia.org/wiki/Jeruzal%C3%A9m>

Brusel. Poslední revize 22.3.2009. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Brusel>

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha I. **Cesta Václava Šaška z Bírkova**
- Příloha II. **Cesta Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdružic**
- Příloha III. **Cesta Oldřicha Prefáta z Vlkanova**
- Příloha IV. **Cesta Václava Vratislava z Mitrovic**
- Příloha V. **Portrét Kryštofa Haranta** [online]. Poslední revize v roce 1999. Dostupné z <http://citanka.cz/harant/>
- Příloha VI. **Erb Oldřicha Prefáta**
- Příloha VII. **Místo Kristova narození v Betlémě** [online]. Poslední revize v roce 2007. Dostupné z <http://www.cepelkova.cz/Fotogalerie/fg/Svata-zeme/>
- Příloha VIII. **Plánek chrámu Božího hrobu** [online]. Poslední revize 9. 2005. Dostupné z <http://www.sacreddestinations.com/israel/jerusalem-church-of-holy-sepulchre-floor-plan.htm>
- Příloha IX. **Kristův hrob** [online]. Poslední revize v roce 2007. Dostupné z <http://www.cepelkova.cz/Fotogalerie/fg/Svata-zeme/>

PŘÍLOHA I.

PŘÍLOHA II.

PŘÍLOHA III.

PŘÍLOHA IV.

PŘÍLOHA V.

CHRISTOF HARANT
K. POL. ŽIT.

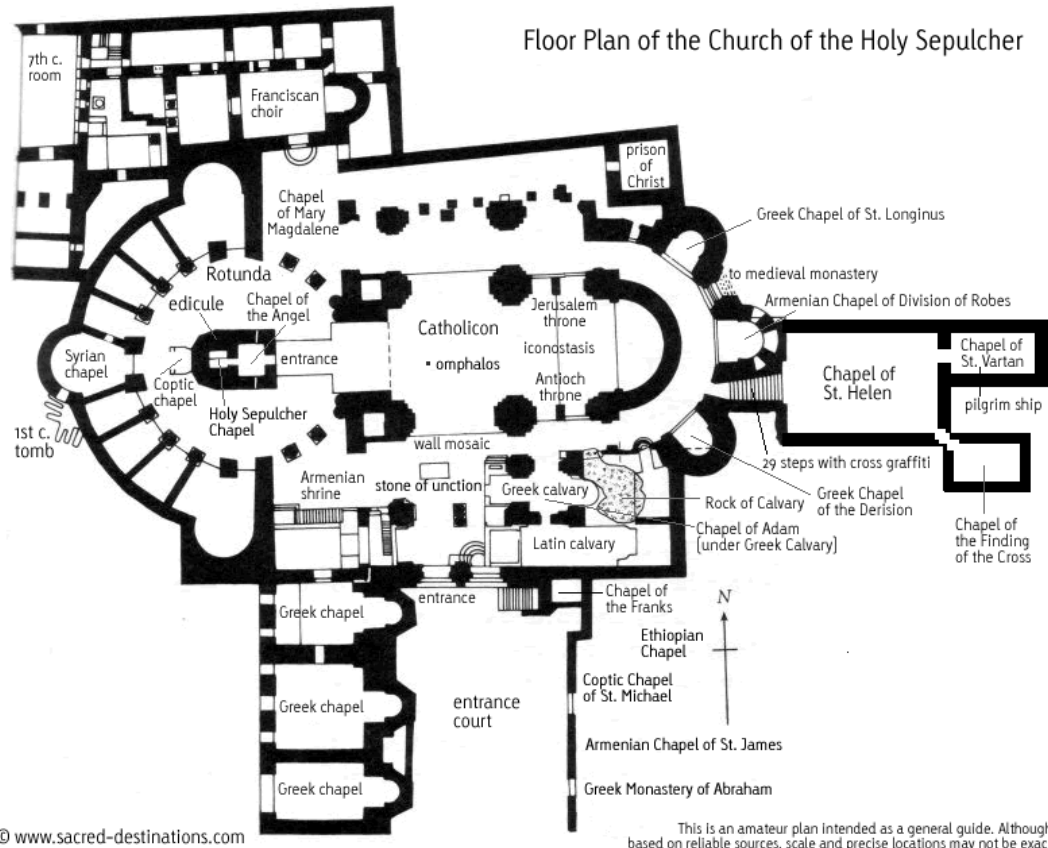
PŘÍLOHA VI.

PŘÍLOHA VII.

PŘÍLOHA VIII.

PŘÍLOHA IX.

